

BOJ PROTI TERORISMU: GLOBÁLNÍ VÝZVA 21. STOLETÍ

Věra Řiháčková (ed.)

Institut pro evropskou politiku EUROPEUM, 2006

OBSAH

Poděkování	7
Poznámka editorky	7
Úvod	9
Hlavní projevy	
Gijs de Vries	13
Cameron Munter	21
Otázky / komentáře a odpovědi	25
Evropské a americké veřejné mínění a terorismus	
John K. Glenn	31
Terorismus a transatlantické vztahy – přístup EU a USA k terorismu a protiteroristickým politikám	
Daniel Keohane	35
Vyhodnocování hrozeb a odpovědi na terorismus v transatlantickém společenství	
Karl-Heinz Kamp	41
Otázky / komentáře a odpovědi (Panel I)	47
Novověká hydra – Indická zkušenost s terorismem a protiteroristickou politikou	
Swati Parashar	53
Zkušenosti s terorismem a protiteroristická politika v Turecku	
Doğu Ergil	63
Hledání jehly v kupce sena: analyzování rizikových komunit a skupin občanů	
Nejvýznamnější zkušenosti z protiteroristické politiky Izraele a analýza bezpečnostních hrozeb	
Reuven Paz	69
Otázky / komentáře a odpovědi (Panel II)	79

Poděkování

Původní verze téměř všech příspěvků, obsažených v této publikaci, spatřila světlo světa při příležitosti konání konference „Boj proti terorismu – globální výzva 21. století?“. Tuto konferenci organizoval Institut pro evropskou politiku EUROPEUM ve spolupráci s Konrad-Adenauer-Stiftung, Velvyslanectvím Velké Británie, Americkým informačním centrem a pod záštitou ministra zahraničních věcí v září 2006 v Praze. Editorka této publikace by znovu ráda poděkovala všem zúčastněným institucím za jejich štědrú podporu a Ministerstvu zahraničních věcí České republiky za dodatečné finanční prostředky, které umožnily vznik této publikace. Zvláštní poděkování patří všem řečníkům za jejich příspěvky a cenný čas, který této publikaci věnovali. Upřímné díky směřují také na adresu korektorů, kteří výrazně přispěli k výsledné podobě této publikace.

Poznámka editorky

Tato publikace obsahuje všechny příspěvky, které na konferenci zazněly. Příspěvky mají různou podobu. Hlavní projevy jsou téměř doslovné přepisy, příspěvky některých řečníků doznaly po přepsání ze záznamů pouze malých autorských změn a některé příspěvky jejich autoři upravili do podoby článku (s odkazy na literaturu uvedenými v poznámkách pod čarou). Struktura publikace kopíruje program konference a po každém segmentu následuje výběr z otázek a odpovědí. Zachovány zůstaly i reference k událostem, které v čase konání konference (22. září 2006) měly teprve nastat, jako summit NATO v Rize či volby do amerického Kongresu v listopadu 2006.

ÚVOD

Mění se povaha hrozby, kterou představuje globální terorismus, přináší „nové okolnosti“, které ve svém důsledku vyžadují „nová opatření“. Rostoucí komplexnost této hrozby nutí k reflexi jak o samotném fenoménu terorismu, tak o protiteroristických opatřeních přijímaných na národní, mezinárodní a nadnárodní úrovni. Ve střední Evropě je veřejná diskuse o globálním terorismu často ovládána zpodobňováním „nepřítele“ v kontextu střetu civilizací. Debata o protiteroristických opatřeních jde zase zřídka nad rámec vnější dimenze bezpečnostní politiky jednotlivých zemí, která je z velké části vnímána pouze pozitivním prizmatem mezinárodní spolupráce se západními spojenci.

Tato publikace je výstupem mezinárodní konference „Boj proti terorismu – globální výzva 21. století?“, která chtěla podtrhnout komplexní povahu této problematiky jak z hlediska geografie, tak obsahu, a zprostředkovat zkušenosti a poučení, které v boji proti terorismu získaly i jiné země než USA a členské země EU.

První část konference se zaměřila především na to, jaké výzvy představuje globální terorismus pro transatlantické společenství. Hovořilo se o „protiteroristickém diskurzu“ – především o interpretacích jednotlivých konceptů a upřednostňovaných způsobech jejich provádění a naplňování, o rozdílnostech ve vyhodnocování hrozeb, o otázkách lidských práv a občanských svobod, o veřejném mínění, vztazích mezi EU a NATO a také o roli OSN a širší mezinárodní spolupráce jako takové. Druhá část konference se zabývala specifickými zkušenostmi zemí, které mají s bojem proti terorismu dlouhou tradici, konkrétně se jednalo o Indii, Izrael a Turecko. Jasně se ukázalo, že současný terorismus se neomezuje na konflikt mezi západními demokraciemi a islámem. Naopak, globální terorismus mnohem více ohrožuje muslimský svět. Je to komplexní problém, který má svá lokální a globální specifika, a do značné míry souvisí s uspořádáním a podobou místních komunit. Hovořilo se také o obavách z narůstajícího vlivu al-Káidy na místní islamistický džihádistický terorismus v nearabských zemích, který bude patrně umocněn zahájením anglického vysílání stanice al-Džazíra. Zmíněno bylo také stále častější využívání internetu jako hlavního nástroje pro nábor teroristů a pro další účely s terorismem spojené.

Cílem konference původně bylo představit také řečníky ze střední Evropy. Z časových i rozpočtových důvodů se nakonec panel o českých, maďarských, polských a slovenských zkušenostech s terorismem a protiteroristickými politikami nemohl konat. V Bruselu momentálně převládá dojem, že snahy Evropské unie v oblasti boje proti terorismu táhnou především „staré“ členské země, a že vlády ve střední a východní Evropě jednájí v tomto směru nedbale. Za důvod této laxnosti jsou pak často označovány následující faktory: nedostatek zkušeností a zdrojů, nízká úroveň vnímaného ohrožení a nezáměr veřejného mínění. Jelikož tento panel na konferenci zřetelně chyběl, dovolím si využít příležitosti a učinit zde několik poznámek na toto téma.

Vytváření protiteroristické politiky ve střední Evropě podléhá různým paralelním procesům a dynamikám. Dominantně přitom působí cizí vzory a vnější tlak, který tyto země nutí, aby se přizpůsobily režimům a nástrojům přijímaným na mezinárodní úrovni. Vytváření protiteroristické politiky na základě vnitřní politické dynamiky vyžaduje pocit naléhavosti a silný popud ze strany vládnoucích elit. Obecně se tvrdí, že míra politické angažovanosti zrcadlí úroveň naléhavosti bezpečnostní hrozby. Odborníci uvádí, že tato tendence se v zemích střední Evropy nezmění, pokud nebudou vystaveny naléhavé krizové situaci způsobené teroristickým činem. Vzhledem k citlivé povaze této problematiky vede politická angažovanost vládnoucích elit v těchto zemích zatím často spíše k nezdravé politizaci některých konkrétních témat a k nesystematickým řešením a krokům.

Co se týče nezájmu veřejného mínění, výzkumy ukazují, že míra vnímání hrozby, kterou představuje terorismus, je ve střední Evropě skutečně nízká. Občané těchto zemí se také nedomnívají, že terorismus je jednou z hlavních výzev, kterým budou jejich společnosti nuceny v blízké budoucnosti čelit. To by ovšem nemělo vést k předpokladu, že se veřejnost o problém terorismu a přijímaných protiteroristických opatření nezajímá. Ze strany občanů již totiž zazněly výrazné obavy, že státní instituce těchto zemí nemají dostatečné kapacity a nejsou připraveny čelit případným teroristickým akcím na jejich území. Na rozdíl od států západní Evropy, kde podle průzkumů veřejného mínění vysoké procento obyvatel věří, že terorismus je pro jejich země významnou hrozbou, ale zároveň věří i v připravenost a schopnost státu efektivně této hrozbě čelit, středoevropská veřejnost v připravenost svých institucí nevěří.

Občané zemí střední Evropy výrazně podporují sdílení dalších pravomocí v oblasti boje proti terorismu s nadnárodními institucemi, především v rámci EU. Je ale obtížné vyhodnotit, zda mají také jasnou představu o povaze této spolupráce a budoucích politických prioritách. Na základě dostupných dat je také těžké analyzovat, do jaké míry má středoevropská veřejnost zájem o aktivní přístup k vytváření protiteroristických politik ve svých zemích a které politické kroky mohou být citlivé. Je zajímavé, že veřejnost ve střední Evropě se nezdá být nijak zvláště znepokojena případným porušováním lidských práv a občanských svobod v souvislosti s přijímanými protiteroristickými opatřeními. To je v kontrastu s některými tvrzeními, že občané těchto zemí budou

k těmto otázkám obzvláště citliví díky své historické zkušenosti s komunistickými režimy typu „velký bratr“.

Přestože země střední Evropy mají určitou zkušenost s terorismem různého druhu, ani jedna z nich zatím nebyla nucena čelit důsledkům činů globálních islamistických teroristů. Na jejich území nikdy nedošlo k žádnému velkému teroristickému útoku, ani jejich občané nebyli ve velkém měřítku zasaženi teroristickým útokem v zahraničí jako například australští občané na Bali. To ale neznamená, že taková zkušenost je jediným možným spouštěcím mechanismem pro provádění efektivních protiteroristických opatření a rozvíjení politických priorit v této oblasti. Nizozemí dlouho nechtělo zpřísnit svá protiteroristická opatření, odmítalo například uplatňovat seznam teroristických organizací a jednotlivců, který sestavuje EU. Katalytickou událostí, která spustila velké změny, byla vražda filmového režiséra Thea van Gogha. Dalším příkladem může být Dánsko. Zkušenosti s globálním islamistickým terorismem ve střední Evropě se ale omezují na vyhodnocování hrozeb, preventivní sledování podezřelých osob a ochranu kritických budov a infrastruktury. Dále je nutné zmínit i zkušenosti s bojem proti organizovanému zločinu, protože například financování terorismu a praní špinavých peněz jsou spjité fenomény. Výsledky středoevropských zemí na tomto poli jsou ale spíše smíšené.

Nedostatek zkušeností a expertízy vybízí k využití zahraničních vzorů a nejlepších postupů v určitých oblastech vytváření protiteroristické politiky. Tlak ze strany EU a dalších mezinárodních institucí je i nadále nutný k tomu, aby tyto země prováděly mezinárodně přijaté standardy a opatření efektivně a dále rozvíjely své protiteroristické politiky a legislativu. Co se týče protiteroristické agendy EU, země střední Evropy především prosazují své včasné přistoupení k Schengenu, které může proběhnout pouze za předpokladu modernizace Schengenského informačního systému, jenž je spojen i s dobrým fungováním ostrahy vnějších hranic EU. Širokou podporu u těchto zemí má například i vznikající rámec EU pro boj proti radikalizaci menšin, iniciativy v oblasti ochrany kritické infrastruktury, boj proti kybernetickým zločinům a proti využívání internetu k šíření radikálního islámu a propagaci teroristických technik, včetně opatření na odstraňování nelegálního obsahu z těchto stránek.

Vzhledem k zmíněnému nedostatku expertízy a k nedokončeným reformám bezpečnostních sektorů v těchto členských zemích EU by v jejich evropské politice měla spíše převládat vůle k dalšímu posílení spolupráce. Tak tomu ale vždy není. Jedním z faktorů, které hrají svou roli, je nedostatek financí. Dalším je snaha přijímat na evropské úrovni pouze taková opatření, která budou v souladu s existujícím právním rámcem těchto zemí. Středoevropské země jsou dále ochotny podpořit pouze takové návrhy a dodatky k existujícím zákonům, které nepředstavují problém a zátěž z hlediska jejich provádění a termínů plnění. Tato zátěž je ale samozřejmě vždy vysoká u těch opatření, která představují odklon od stávající praxe. Především v souvislosti s děním v Polsku je možné sledovat i posilování politické tendence k „re-nacionalizaci“ vnitřní bezpečnosti, která

musí zůstat výlučným prerogativem členských zemí EU. Politici někdy tato témata využívají pro diskursivní utvrzování a posilování státní suverenity. Díky tomu ve střední Evropě v současné době existuje minimální podpora jak pro vznik jakýchkoli nových unijních institucí v oblasti vnitřní bezpečnosti, tak pro výrazné posílení pravomocí institucí stávajících jako je Europol nebo Eurojust.

Středoevropské země nevidí EU jako místo pro rozvoj koherentního modelu protiteroristické politiky. Unie by měla spíše i nadále poskytovat prostor pro výměnu zkušeností a vytváření expertízy v oblastech, kde se jí těmto členským zemím nedostává. To je v pořádku. Politická kultura ve střední Evropě ale obecně trpí krátkozrakým přístupem elit. Pokud se v souvislosti s děním v této oblasti neobjeví nějaká náhlá hrozba, protiteroristická politika EU bude i nadále postrádat kouzlo okamžité návratnosti v podobě politických bodů, které je nutné, aby politici začali zvažovat protiteroristická opatření v dlouhodobé perspektivě.

Věra Řiháčková

HLAVNÍ PROJEVY

Gijs de Vries

Stručný profil autora:

Gijs de Vries získal titul magistra v oblasti politických věd na Leidenské univerzitě, na které poté přednášel mezinárodní vztahy. V roce 1984 se stal poslancem Evropského parlamentu, kde působil jako předseda delegace Evropského parlamentu pro vztahy s Kanadou a v roce 1994 se stal předsedou Liberální a demokratické skupiny v Evropském parlamentu. V letech 1998 – 2002 pracoval jako náměstek ministra vnitra Nizozemí a později zastupoval nizozemskou vládu v Konventu o budoucnosti Evropy. Pouhé dva týdny po teroristických útocích v Madridu, byl Gijs de Vries 25. března 2004 jmenován Javierem Solanou prvním protiteroristickým koordinátorem EU.

Dámy a pánové,

teroristé udeřili v mnoha zemích na různých kontinentech a napadli příslušníky různých náboženství, včetně mnoha muslimů. V boji proti terorismu má každá země dvojitou odpovědnost. Jednak musí chránit své vlastní občany a dále si musí být jistá, že její území nemůže být jakýmkoli způsobem využito k podpoře útoků, které mají být provedeny někde jinde.

Toto léto jsme v Evropě třikrát vyvázli se štěstím – zabránilo se velkému útoku na transatlantické letecké spoje, v Německu nedošlo k explozi bomb v osobních vlacích a v Dánsku bylo odhaleno, jak se zdá, významné spiknutí. Boj proti terorismu musí být v první řadě veden národními institucemi, národními policejními sbory, národními zpravodajskými službami a národními soudními orgány, ale Evropská unie hraje stále větší roli: Pomáhat našim národním úřadům spolupracovat napříč hranicemi a spolupracovat s našimi partnery jinde ve světě, a to v rámci Společné zahraniční a bezpečnostní politiky (SZBP).

Tato role EU se rozvíjí v reakci na prokazatelně se měnící hrozbu terorismu, jejíž charakter se během několika let velmi rychle měnil. Jestliže se na chvíli vrátíme k 11. září, tyto útoky byly v několika ohledech nové. Nová byla především míra rozsahu útoků, které Ameriku zasáhly. My v Evropě jsme měli zkušenost s teroristickými útoky v jednotlivých zemích, které páchali teroristické skupiny jako IRA nebo ETA. Toto byl první útok s mezinárodní dimenzí, s přeshraniční dimenzí. Oproti naší evropské zkušenosti se lišila se i intenzita útoků. Zнали jsme zatím útoky, které měly způsobit pouze omezený počet obětí. Útoky z 11. září chtěli ovšem pachatelé zabít co nejvíce civilistů. Hrozba se proměnila i proto, že zatímco v Evropě se v minulosti teroristé po spáchání útoku snažili utéct, zde jsme byli svědky masivního nasazení sebevražedných útočníků.

Od 11. září se hrozba opět změnila. Al-Káida už není centrálně řízenou organizací, kterou snad jednou bývala, protože její fyzická základna v Afghánistánu byla zničena. Tuto hrozbu nahradila mnohem decentralizovanější varianta, se kterou je ještě daleko těžší bojovat. Jsme svědky vzestupu domácího (home-grown) terorismu v několika evropských zemích. Zažíváme nárůst používání internetu jako hlavního nástroje teroristů pro šíření technologií výroby bomb, ale také k radikalizaci a propagaci extremismu. Vidíme dopad války v Iráku na některé jednotlivce z dalších zemích, včetně některých evropských, kteří odcestovali do Iráku a připojili se k ozbrojenému povstání. Nevíme, kolik z nich se vrátí. Je ale nutné brát vážně riziko, že ti, kteří se vrátí do svých původních zemí, si patrně v Iráku osvojili způsob vedení války ve městě, což by mohlo být velmi nebezpečné.

Vzhledem k řečenému, jaká je role Evropské unie a jak můžeme přispět k odstranění této měnící se hrozby? Jak už jsem řekl, naší první linií obrany není Brusel. Jsou to a musí být naše národní instituce, vlády a agentury. Přidaná hodnota EU spočívá v tom, že

umožňuje těmto institucím spojit síly, výměnu informací, předávání nejlepších postupů a spolupráci v zahraniční oblasti. V prosinci 2005 EU přijala svoji první střednědobou protiteroristickou strategii. To je dokument, který navrhlo britské předsednictví spolu se mnou, a který odráží zkušenosti získané v několika členských zemích. Ve strategii jsou uvedena čtyři hlavní témata, která do značné míry odráží strategii Spojeného království. Tyto koncepce jsme ale samozřejmě adaptovali na specifické postavení Evropské unie.

Prvním cílem je prevence, zabránit lidem, aby se uchýlovali k terorismu. K tomuto tématu, která má co do činění s bitvou o srdce a mysl, a to především příslušníků většinového proudu islámu v Evropě a jinde ve světě, se ještě vrátím.

Druhým cílem je ochrana, a to především hranic a infrastruktury. Jedním ze způsobů, jak toho dosáhnout, je například zlepšování bezpečnostních standardů cestovních pasů, vydávaných členskými zeměmi. Proč pasů? Většina z vás ví, že zločinci pravidelně používají falešnou totožnost a falešné pasy, aby mohli provádět svou činnost. Také teroristé často využívají falešných pasů, proto je pouze logické, že EU přijala přísné ochranné standardy a rozhodla o zavedení dvou biometrických prvků. USA se dosud rozhodly pouze pro jeden, ale zvažují zavedení dalších. V EU je toto prováděno na základě společných mezinárodních standardů a v úzké spolupráci s našimi americkými partnery. Dalším tématem je ochrana infrastruktury. Každá země musí zajistit ochranu své domácí infrastruktury. Infrastruktura je velmi zranitelná. Jsme svědky toho, že teroristé se o zaměřují na dopravní infrastrukturu – na letadla, vlaky, metro. Před nedávnem byl například zmařen útok na osobní dopravní loď v Turecku. V Saúdské Arábii a Iráku jsme také viděli útoky na energetickou infrastrukturu, včetně ropovodů. Minulý týden se v Jemenu podařilo překazit velký útok na ropný průmysl. Jednotlivé členské země musí tedy chránit tato životně důležitá průmyslová odvětví, ale je nutné náležitě zabezpečit i jejich přeshraniční dimenzi. Evropská komise zanedlouho zveřejní v tomto smyslu svůj návrh.

Třetím cílem je sledovat teroristy přes hranice a přivést je před soud. To znamená, že naše policejní sbory, zpravodajské služby, soudy a pohraniční stráže si musí vyměňovat informace. Existují čtyři hlavní nástroje. Policejní sbory spolupracují v rámci Europolu, který se v současné době podílí na vyšetřování zhruba dvaceti případů souvisejících s terorismem. Jedním z posledních příkladů této spolupráce je jméno, které Europolu poskytly britské úřady a které bylo díky údajům v databázi Europolu ihned spojeno s aktivitami podezřelých jednotlivců v nejméně dalších dvou členských zemích EU. Toto je ukáзка přeshraniční spolupráce prostřednictvím Europolu. Dalším příkladem je případ teroristy odsouzeného v Irsku k šesti letům vězení, který byl usvědčen na základě informací shromážděných irskou, francouzskou, nizozemskou policií a Europolem. V rámci Eurojustu spolupracují vyšetřující soudci a státní zástupci často s cílem zajistit, aby byl podezřelý z terorismu souzen v té členské zemi, která to z hlediska povahy dané kauzy může vykonat nejefektivněji. Také Eurojust je v současné době zapojen do zhruba dvaceti případů s přeshraničním rozsahem vyšetřování. Pohraniční stráže spolupracují v rámci Agentury pro ochranu vnějších hranic (Frontex), která sídlí ve Varšavě. Frontex je nyní v prvním

sledu boje proti nelegální migraci, ale má také důležitou roli při hledání a porovnávání nejlepších postupů při ochraně hranic v rámci boje proti terorismu. Čtvrtým nástrojem je Situační centrum (SitCen), kde spolupracují analytici z bezpečnostních a zpravodajských služeb členských zemí. EU měla vlastní analytickou kapacitu, aby sledovala hrozby mimo své hranice. Nově se k tomu přidala ještě analýza vnitřní situace. Nyní mají naši ministři vnitřní, spravedlnosti a zahraničních věcí poprvé možnost podívat se na tuto hrozbu z „ptačí perspektivy“ a vidět, jak terorismus ovlivňuje nejen jejich země, ale i ostatní členy Unie a státy mimo EU.

Musíme samozřejmě dělat více, především pohánět teroristy před soud. Jedním z nástrojů je Evropský zatykácký rozkaz (EZR). Členské země často pátrají po podezřelých osobách, jejichž místo pobytu je neznámé. Evropský zatykač je silný nástroj, který umožňuje přivést tyto osoby před soud. Od roku 2004 jsme zaznamenali kolem 2.000 případů vážně podezřelých, kteří byli vydáni a pohnáni před soud v zemích, které požadovaly jejich vydání. Toto číslo zahrnuje i případy, které se vztahují k terorismu. V dubnu tohoto roku například francouzské a italské úřady zatkl v souvislosti s jedním případem dvanáct podezřelých osob, z toho šest v Itálii a šest ve Francii, všechna zatčení proběhla na základě evropského zatykače.

Čtvrtým cílem je napomáhat členským zemím reagovat na teroristický útok, pokud si vyžádají přeshraniční pomoc. Masivní útok může způsobit, že národní pohotovostní záchranné oddíly budou přetíženy. V takovém případě musíme dané členské zemi nabídnout přeshraniční pomoc. Před nedávnem jsem navštívil velké přeshraniční cvičení v Dánsku a Švédsku, kde osm členských států trénovalo spolupráci svých pohotovostních služeb. Je důležité, abychom věděli, jakou pomoc mohou jednotlivé členské státy nabídnout. Stejně důležité je také nacvičovat spolupráci a příjem této pomoci. V případě krizové situace můžete být navíc ještě zaplaveni dotazy, zda nepotřebujete pomoc a na tuto situaci je potřeba se připravit.

To vše vyžaduje koordinaci mezi ministry a koordinaci jednotlivých služeb na evropské úrovni. Je ale nutné zmínit, že evropská koordinace nemůže být silnější než koordinace na úrovni národních států. Prvním krokem je zlepšení koordinace mezi domácími agenturami a institucemi. Každý členský stát EU by měl zajistit, aby policejní sbory, bezpečnostní a zpravodajské služby, soudy, celní služby a další relevantní instituce byly spojeny a sdílely všechny nezbytné informace. V tomto ohledu hrají důležitou roli koordinační mechanismy. Evropská unie provedla nezávislé posouzení domácích koordinačních mechanismů členských států (peer review). Existuje tajná verze dokumentu, z níž nemohu citovat, ale k dispozici je verze veřejná, kterou je možné nalézt na internetových stránkách Rady EU. Hlavní sdělení této zprávy je, že se koordinace v členských zemích musí zlepšit a současně musí být posíleny či zavedeny mechanismy demokratické kontroly. V našich společnostech, jejichž pilířem je právní stát, je totiž podstatné, aby tajné služby pokračovaly cílevědomě ve své práci na základě a v rámci zákona. Demokratická kontrola a odpovědnost a silné postavení národních parlamentů jsou proto podstatné.

Co se pravděpodobně dostane na agendu EU po zbytek tohoto roku a na počátku roku příštího? Prioritou bude další zlepšování výměny informací. Jeden z nových návrhů se týká zlepšení přístupu soudních a vyšetřujících orgánů členských zemí jak do databází na úrovni Evropské unie, tak v ostatních členských státech, jedná se např. o databáze DNA nebo o databáze ukradených aut. Bude-li toto umožněno, musí být ale zároveň posílena ochrana dat. Budeme-li si vyměňovat více dat, musíme je také více chránit. Tyto dvě věci musí být spojené nádoby, v boji proti terorismu musíme zachovat rovnováhu mezi svobodou a bezpečností. Druhá hlavní priorita byla už zmíněna – ochrana infrastruktury. Zde již EU přijala některé důležité právní normy, například krátce po 11. září legislativu na ochranu evropských letišť. Nedávno jsme k tomu přidali legislativu na ochranu evropských námořních přístavů a další návrhy jsou v jednání. Třetí prioritou je snaha zabránit tomu, aby se chemické, biologické nebo radiologické materiály dostaly do rukou teroristů. To je jednak vnitřní věc EU, ale má to samozřejmě i vnější dimenzi. EU se například angažuje v programech pomoci Rusku, jejichž cílem je zbavit se nadbytečných zásob nukleárních a chemických zbraní. Velmi důležitou prioritou pro EU zůstává také posílení globální spolupráce v boji proti terorismu, protože existují tři úrovně, na kterých musíme pracovat – domácí, ujednání a širší mezinárodní rámec.

Pracovat s mezinárodními partnery je jedním z klíčových prvků naší strategie a naším hlavním partnerem jsou samozřejmě Spojené státy. V červnu 2004 jsme v Irsku, na hradě Dromoland, podepsali společnou deklaraci o boji proti terorismu, která je základem naší spolupráce a která byla od té doby dále rozšířena. Mezi EU a USA byly uzavřeny čtyři důležité dohody: první se týká bezpečnosti kontejnerové dopravy. Transatlantický obchod, je z hlediska mezinárodního obchodu velmi důležitý a námořní obchod je jeho páteří. Ochrana kontejnerové dopravy je proto z hlediska ochrany našich ekonomik nezbytná. Druhá dohoda se týká ochrany cestujících v letadlech (Dohoda o uchovávání dat o pasažérech, PNR). Existují také další dvě důležité dohody o vydávání stíhané osoby (o extradici) a vzájemné právní pomoci. Obě dvě jsou z hlediska vzájemných vztahů inovativní a průlomové. Zahájili jsme také dialog na vysoké úrovni o otázkách bezpečnosti hranic a dopravy. Navázal jsem velmi dobré kontakty s bývalými ministry pro vnitřní bezpečnost Tomem Ridgem a spravedlnosti Johnem Ashcroftem a úzce spolupracujeme také s jejich oběma následovníky. Naše zpravodajské služby momentálně spolupracují velmi dobře. Sdílení informací je i nadále jedním z hlavních bodů transatlantické spolupráce. Velmi doufám, že současné problémy, které se týkají nové dohody o PNR a zavedení bezvízového styku mezi USA a některými členskými státy, budou brzy překonány. Naše strategie boje proti terorismu se sice mohou občas lišit, ale transatlantická spolupráce je i nadále výrazem zájmu obou stran a naše úspěchy jsou v tomto směru významné.

Naší druhou prioritou na mezinárodní úrovni je posílení role Organizace spojených národů. Jsme rádi, že protiteroristická strategie OSN, jejíž přijetí EU velmi prosazovala, byla schválena. Stále ale potřebujeme přijmout komplexní globální konvenci proti terorismu. Klíčem je jednou provždy postavit mimo zákon všechny teroristické praktiky.

Musíme ukončit nejednoznačnost a pokrytectví, které některé vede k tomu, že označují vyhazování mužů, žen a dětí do vzduchu za přijatelné, pokud se tak děje v rámci boje za svobodu. Toto nesmí být nikdy dovoleno. Civilisté nesmí být cílem útoků ani ve válce, ani v období míru. Mezitím musíme implementovat třináct stávajících konvencí OSN a já velmi vítám, že Česká republika dokončila ratifikaci dvanácti z nich. Musíme dále podporovat rozšíření mezinárodního konsenzu na odsouzení terorismu, a to především skrze podporu Protiteroristickému výboru OSN. Jedním ze způsobů, jak toho dosáhnout, je pomoci rozvojovým zemím posilovat jejich obranu. EU proto zahájila několik iniciativ týkajících se budování kapacit a spolupracuje s několika klíčovými zeměmi mimo své hranice. Pracujeme na tom, aby se rozvojová pomoc vydávaná členskými zeměmi doplňovala s prostředky, které Evropská komise věnuje na projekty v zemích jako Alžírsko, Maroko, Filipíny nebo Indonésie. Koordinace budování kapacit může být dále zlepšována. Mnoho členských zemí EU je také prostřednictvím NATO zapojeno v Afghánistánu, který je z hlediska boje proti terorismu kritickou zemí. EU je přitom velkým finančním dárcem na obnovu této země, která z agendy jednotlivých členských zemí nesmí zmizet. Bezpečnost Evropy nekončí na našich hranicích.

Na závěr bych chtěl říci, že jako mnoho dalších jsem znepokojen procesem radikalizace muslimů, kterého jsme svědky v některých částech Evropy, jihovýchodní Asie a arabského světa. Napříč jednotlivými náboženstvími musíme společně pracovat a čelit tomuto procesu. Musíme společně postupovat na základě dodržování principů lidských práv, které jsou zakotveny v globálním rámci. Tyto dohody o lidských právech se vztahují i na práva vězňů a my je musíme plně uplatňovat. Pokud by západní země nerespektovaly lidská práva zadržovaných muslimů, vedlo by to k dalšímu odcizení hlavního proudu islámských věřících. Toto je v pozadí prohlášení, na kterém se dohodli ministři zahraničních věcí EU 15. září 2006 a ve kterém vyjádřili naději, že USA zakáží tajné věznice. Toto prohlášení odráží velké obavy, které tato otázka vzbuzuje jak v evropském veřejném mínění, tak v parlamentech členských zemí. Abu Ghraib, Guantánámo a neoprávněná vydávání podezřelých CIA oslabily postavení Ameriky v očích světa a ztížily snahy o získání srdcí a mysli muslimů v Evropě a jinde. Je velmi důležité, abychom zabránili vzniku další generace teroristů. To znamená, že musíme získat srdce a mysl těch muslimů, na jejichž podpoře jsou teroristé závislí. Jsem si jistý, že toho můžeme dosáhnout na základě našich společných hodnot. Tyto hodnoty jsou totiž naší nejlepší obranou. Lidská práva a respekt k lidským právům je základ, na kterém je EU postavena a na kterém bylo postaveno také OSN. Dodržovat v boji proti terorismu lidská práva je neúčinnější způsob, jak odpovědět na tuto dlouhodobou hrozbu, protože tato hrozba, nenechme se zmýlit, pravděpodobně dlouhodobá je. Dosáhli jsme několika úspěchů, ale otevřené společnosti zůstanou i v budoucnu zranitelné. Úroveň hrozby zůstane vysoká v Evropě i mimo ni a již jsem zmiňoval neúspěšné a odhalené útoky z tohoto léta.

Jestliže má Evropa s touto hrozbou bojovat účinně, měla by také uvažovat o způsobu, jakým v této oblasti dospívá k rozhodnutím. Když ministři mohli většinově hlasovat

o důležité legislativě, dosáhli jsme úspěchu. Legislativa na ochranu přístavů, letišť, pasů byla přijata na základě většinového hlasování stejně jako důležitá dohoda o sdílení informací o telefonních hovorech některých podezřelých mezi zpravodajskými, bezpečnostními a policejními složkami členských zemí. To vše bylo založeno na většinovém hlasování. Kde se EU potýká s většími problémy, je přijímání rozhodnutí na základě jednomyslnosti. Není to tak dávno, co měl být jmenován nový ředitel Europolu. Ministrům vnitra trvalo více než rok, než našli požadovanou jednomyslnou shodu na jmenování tohoto úředníka. To není dobré. Musíme našim ministrům umožnit, aby v zájmu bezpečnosti mohli přijímat nezbytná rozhodnutí rychle. Existují samozřejmě různé názory a je na ministrech, jak se nakonec rozhodne o budoucnosti evropské ústavní smlouvy. Nebudu tuto smlouvu komentovat, ale věřím, že z konkrétního úzkého úhlu pohledu boje proti terorismu je podstatné, abychom se znovu podívali na způsob hlasování v Radě EU. Jestliže má Unie dělat určitou práci, musí dostat i odpovídající nástroje, aby tuto práci dělala pořádně a rychle. Jestliže je nemá, neměli bychom patrně EU tuto práci vůbec dávat. Dát Unii práci a nedat jí odpovídající nástroje je pouze recept na zklamání veřejnosti a nedostatek efektivity v oblastech, ve kterých je jí naléhavě třeba.

Podle mne jsou nezbytné tři změny. Za prvé, v Radě EU je nutné zavést hlasování kvalifikovanou většinou v oblastech týkajících se nejzávažnějších problémů přeshraniční kriminality. Za druhé, národní parlamenty a Evropský parlament musí mít v této oblasti větší slovo. Za třetí je nutné posílit soudní kontrolu, včetně přistoupení EU k Evropské úmluvě o lidských právech. Soudní a parlamentní kontrola je důležitá pro udržení rovnováhy mezi svobodou a bezpečností.

Dámy a pánové, doufám, že jsem vám ukázal, co EU dělá a nedělá v oblasti boje proti terorismu. Její rolí je podporovat členské státy, ne je nahradit. Dále úzce spolupracovat s našimi partnery USA začínaje a OSN konče, od stejně smýšlejících partnerů po ty, kteří potřebují přesvědčit. Věřím, že konference jako je tato, jsou nezbytné k tomu, aby veřejnost pochopila, čeho se snažíme dosáhnout. Chtěl bych poděkovat za příležitost, že jsem dnes s vámi o tom mohl diskutovat.

HLAVNÍ PROJEVY

Cameron Munter

Stručný profil autora:

Cameron Munter studoval na Cornell University v Ithace ve státě New York a na univerzitách ve Freiburgu a Marburgu v Německu. V roce 1983 získal doktorát z moderních evropských dějin na Johns Hopkins University. V letech 1982–1984 vyučoval evropské dějiny na Kalifornské univerzitě v Los Angeles a před vstupem do diplomatických služeb řídil Evropská studia v Twentieth Century Fund v New Yorku (1984–1985). V zahraničí působil ve Varšavě (1986–1988), v Praze (1992–1995) a v Bonnu (1995–1997). Byl ředitelem odboru pro Československo na Ministerstvu zahraničí (1989–1991) a v roce 1991 působil jako Dean Rusk Fellow na Institutu pro studium diplomacie na Georgetown University. Ve Washingtonu vykonával funkci ředitele pro střední, východní a severní Evropu v Národní bezpečnostní radě (1999–2001), výkonného asistenta poradce ministerstva zahraničí (1998–1999), ředitele Northern European Initiative (1998) a vedoucího oddělení pro ratifikaci rozšíření NATO (1997–1998). V roce 2005 se stal zástupcem velvyslance na americké ambasádě v Praze. Do Prahy přišel z Varšavy, kde působil ve stejné funkci v letech 2002–2005. Nedávno se vrátil ze šestiměsíčního pobytu v Mosulu.

Dámy a pánové,

nejdříve bych chtěl velmi poděkovat za možnost hovořit o tomto důležitém tématu, protože nejsem odborník na boj proti terorismu jako pan kolega de Vries. Velmi na mě zapůsobilo, co nám řekl o systematickém a účinném úsilí, které EU od 11. září v oblasti boje proti terorismu vyvíjí. Rád bych se zaměřil na konceptuální úroveň problémů, jimž ve Spojených státech čelíme. Jak tyto problémy, zejména otázku demokratické odpovědnosti, kterou vznesl pan de Vries, doplňují snahy institucí jako Evropská unie a Organizace spojených národů a jak v dlouhodobé perspektivě zůstáváme optimisty, že můžeme být úspěšní a že můžeme dostát našim hodnotám. Domnívám se, že to odráží, jednak co řekl pan de Vries a za čím si stojí, jednak určitě i to, za čím si v minulosti stály Spojené státy.

Odhýlím se od svých připravených poznámek a začnu komentářem o mojí nedávné zkušenosti v Iráku. Působil jsem jako civilní zástupce USA v severní části Iráku a byl jsem součástí týmu, který provedl poslední kontrolu věznice Abu Ghraib, než byla uzavřena. Byl jsem také pověřen dohledem nad největším vězením v zemi, kterým se po uzavření Abu Ghraib stala věznice Badush v Mosulu. Po událostech v Abu Ghraib jsme prošli všechny vojenské i civilní záznamy (zaměstnanců) a prověřili i jejich zkušenosti, aby se situace nemohla opakovat. Když jsme v rámci mé pravomoci vytvářeli dohled nad věznicí, kterého se účastní i skupiny na ochranu lidských práv, zajistili jsme, aby se pečlivě sledovalo, jakým způsobem vojáci a civilisté, Američané a Iráčané dohlíží na největší vězeňské zařízení v Iráku. To ovšem neznamená, že jsme dokázali zbavit hrůz Abu Ghraib. Neznamená to také, že bychom si tyto činy jakýmkoli způsobem ospravedlňovali, či je vymazali z naší kolektivní paměti – zcela naopak. Znamená to ale, že jsme schopni se poučit z našich chyb, což je vlastnost, které si má země i vy, naši přátelé, vysoce cenit. To, čeho jsme za dobu mého působení v Iráku v Badushi dosáhli a co přetrvává i za mých nástupců, znemožní opakovat excesy, ke kterým došlo v průběhu boje proti terorismu. I v budoucnu, v případě že v boji proti teroru dojde k nějaké nepravosti, tento korekční mechanismus zafunguje a chyby budou napraveny. Samozřejmě beru v úvahu historii Evropy, dědictví obou světových válek, které zasáhly celý kontinent i to, že terorismus je v Evropě neustále přítomen v podobě slabší, ale všudypřítomné hrozby. My jsme v naší zemi na tyto záležitosti zapomněli. Věřili jsme, že jsme vůči těmto záležitostem imunní a za našimi evropskými přáteli zaostali jak ve způsobu vnímání terorismu samého, tak v názorech na to, jak se s ním vypořádat. Je politováníhodné, že jsme v devadesátých letech 20. století a v prvních letech tohoto století byli z tohoto stavu vytrženi tak náhle a náš demokratický systém reagoval na tuto novou hrozbu, jak nejlépe uměl. Tato reakce byla ale neuspořádaná a lidem, kteří ji posuzují zvenčí, přišlo, že i odporuje či je přinejmenším neslučitelná s hodnotami, které zastáváme.

Doufám ale, že naše poslední kroky – naše spolupráce s EU, s jednotlivými národy Evropy, naše spolupráce se zeměmi mimo Evropu a po celé planetě – byly velmi úspěšné a že napomohly odpovědět na původní hrozbu, kterou terorismus představoval. Pro nás je velmi důležité nezapomenout, že terorismus je více než pouhý trestný čin, že je to ideologicky založený útok, který se vědomě a ve velkém rozsahu zaměřuje na civilisty, a který popírá toleranci a způsob života v západních demokraciích. Vzhledem k povaze útoků, kterým čelíme, je mnohdy jediným odpovídajícím řešením vojenská akce. Jinak budou naše ztráty na životech daleko větší. V tomto podle mne neexistuje mezi námi a našimi evropskými přáteli žádný rozdíl. Uznávám ale, že musíme velmi pozorně zvažovat kdy, ne zda je použití vojenské síly nevhodnější.

Dovolte mi jednu osobní poznámku. Narodil jsem se a byl jsem vychován jako kvaker. To je náboženství pacifistů. Já sice samozřejmě velmi respektuji víru těch, kteří považují násilí za správné v jakékoli situaci, ale osobně pevně věřím, že jsou chvíle, kdy je užití síly nezbytné. Na konceptuální úrovni leží před námi a našimi evropskými přáteli největší práce v tom, rozhodnout, za jakých podmínek, kdy a proti komu je nutné sílu použít. I proto se mezi námi od 11. září objevilo tolik nedorozumění. Naši evropští spojenci nám nejprve vyjádřili obrovskou podporou, která se ovšem v průběhu let začala vytrácet. Toto nedorozumění či přinejmenším neexistence společného postoje k otázce užití síly bychom měli dále zkoumat – proč je tolik lidí v Evropě proti použití síly vůbec a proč tolik lidí v Evropě pochybuje o způsobu, jakým Američané sílu používají. O tom musíme hovořit v konceptuální rovině, stejně jako o praktické úrovni boje proti terorismu, kterou zmínil pan de Vries.

Víra v nutnost užití síly v určitých situacích byla i částečně mou motivací pro působení v Iráku. Existují lidé, kteří jsou proti nám schopni použít násilí a kterým musíme čelit silou. Jak ale postupovat, zůstává otázkou. V posledních letech jsme svědky mnoha věcí. Jsme zásobeni obrázky Afghánistánu a Iráku, Madridu a Londýna, Guantanamo, bomb v autech a ukládání rakví. I přes určitou nejistotu a strach a samozřejmě i roztržku kvůli Iráku se v rámci transatlantických vztahů podařilo dosáhnout mnoha cílů. Jsem rád, že na pracovní úrovni se nám daří. To vše přineslo Spojeným státům určité vnitřní změny. Posledních pět let jsme strávili bojem proti terorismu a zároveň jsme se stali národem, který je důvěrně seznámen s hrozbou terorismu na svém území. Tento proces ale není ještě u konce. Doufáme, že tento proces s námi budete sdílet i vy, naši přátelé, a že k němu přispějete stejným způsobem, jak jste k našemu vývoji přispívali v posledních 200 letech. Proces, díky němuž vznikly po 11. září struktury, které nám umožňují uzavírat dohody jako tu mezi EU a USA v roce 2004, a způsob, kterým v souvislosti s bojem proti terorismu rozvíjíme osobní kontakty s lidmi v Evropě, je mimořádný.

Problémy, které se po 11. září v transatlantických vztazích objevily, vedly k odlišným pohledům. Tyto odlišnosti byly ale přítomny často spíše rétorické povahy a způsobovaly problémy na domácích scénách jak v USA, tak v Evropě. V našich politikách jsou rozdíly a mezi přáteli existují i určité legitimní obavy, ale celkově si myslím, že v dnešní spolupráci mezi Spojenými státy a evropskými spojenci již nejsou žádné překážky. Nejmarkantnější rozdíl je ale v tom, jak americkou politiku vnímá veřejnost. Zatímco Spojené státy vidí své mezinárodní

snahy jako neoddělitelně spjaté s podporou svobody, demokracie, právního státu, lidských práv a bezpečnosti, Evropané na politiku USA často pohlížejí s nedůvěrou. To částečně souvisí i s volbou, kterou jsme učinili. My ve Spojených státech věříme, že jsme nuceni jednat. Pan de Vries zmínil určité strukturální překážky, které brání účinnější evropské reakci. Upřímně je zde představil a navrhl i svá řešení. I Spojeným státům brání zcela efektivně zasáhnout proti terorismu určité překážky, ale my se patrně ubíráme jiným směrem. Někdy jednáme příliš rychle a zároveň velmi pomalu reflektujeme naše kroky. Rozdílnosti v našich reakcích na terorismus pak vedou k nepochopení. Za pár let ale budeme schopni tyto věci společně odstranit. Nicméně věříme, že před těmi, kteří plánují teroristické útoky v Hamburku, Mosulu nebo dokonce ve Spojených státech, musíme rozhodně a efektivně chránit jak naše občany, tak občany našich spojenců a našich přátel.

Musíme zajistit bezpečnost našich obyvatel, přičemž jsme se často museli rozhodovat co je a co není přijatelný postup ve snaze zabránit zabíjení. Naši občané představují zároveň náš největší závazek. Když rozhodujeme o jejich bezpečnosti, snažíme se postupovat efektivně a na základě práva. Proto jsou lidská práva jako princip mezinárodního práva klíčová a bez jejich dodržování nebude nikdy mír a bezpečnost. Ti, kteří nás kritizují, opakovaně upozorňují na problémy a nesrovnalosti v naší politice, my jsme si ale vědomi napětí mezi svobodou a bezpečností a nebereme naše rozhodnutí na lehkou váhu. Vytváříme nové paradigma zajišťování mezinárodní bezpečnosti a zároveň se všemi prostředky snažíme chránit sami sebe. Tyto prostředky, vojenské a právní, jsou pozůstatkem dřívější doby. Naše vnitřní debata, jak v tomto smyslu postupovat, není pouze další manifestací stranických příslušností v americké domácí politice. Velmi se snažíme vypořádat se s těmito otázkami přímo a ne na základě politické příslušnosti. Domácí debata v USA je ztělesněním demokratického procesu a toho, jak se adaptujeme na přítomnost teroristické hrozby. Jestliže ohrozíme to, na základě čeho sami sebe definujeme, ztratíme něco zvláštního, něco, co nám v minulosti dovolovalo být v bouřlivých časech majákem pro mnoho dalších. Ale já nevěřím, že jsme na této křižovatce. Koncepty jako spravedlnost, svoboda a objektivní pravda nebudou odhozeny kvůli boji s teroristy. Tyto koncepty jsou základem amerického vědomí a my s vaší pomocí nalezneme vyvážený přístup k terorismu, který bude během let dozrávat, a protože boj proti terorismu je globální záležitostí a není to jediný boj, který vedeme.

Nesmíme se nikdy omezit na to, abychom pohlíželi na budoucnost pouze skrze optiku boje proti terorismu a nechávali zbytek naší práce, ať už to je boj s AIDS, hladomorem nebo bezprávím, ladem. S otázkami chudoby, nestability, zdraví a problémy ochrany životního prostředí se musíme potýkat v celosvětovém měřítku. Bez pokroku v těchto oblastech navíc nikdy nevyřešíme problém terorismu. Protože čelíme budoucnosti společně a společně se i zabýváme terorismem v 21. století, budeme do velké míry závislí na tom, kdo jsme a co společně děláme v rámci všech aspektů mezinárodního společenství. Jsme přátelé a spojenci, nebojíme se otevřeně hovořit o rozdílnostech a chceme najít cestu vpřed. Dokud bude existovat tento dynamický vztah, domnívám se, že najdeme odpověď jak na terorismus, tak na jakékoli další výzvy, kterým budeme čelit. To je v tomto boji vlastně náš neúčinnější nástroj.

OTÁZKY / KOMENTÁŘE A ODPOVĚDI

- *Je **hrozba terorismu** skutečná?*
- *Jednou z klíčových priorit je získat „**srdce a mysl**“ tradičních muslimů v Evropě. Můžete specifikovat, jak toho dosáhnout? Nejsou důležitá i srdce a mysl ostatních občanů EU?*
- ***Užití síly** jako klíčový problém transatlantických vztahů.*
- *Převládá deskriptivní přístup k terorismu, proč se nezkoumají **kořeny terorismu**? Co podnikají „**měničci se**“ USA pro odstranění kořenů terorismu?*
- *V oblasti prevence terorismu, jaké **programy rozvoje komunit** používá EU? Jakým způsobem se snaží zapojit muslimské komunity?*
- *Pomalé **extradiční řízení** mezi asijskými a evropskými zeměmi.*
- *Vývoj situace v **Iráku** a její dopad na islamistický terorismus jinde ve světě.*
- *USA používají krátkozraké protiteroristické strategie ve vztahu k **Indii a Pákistánu**, vytváří spíše taktické aliance.*
- *Byla by EU v boji proti terorismu efektivnější, kdyby měla **federální uspořádání**?*

Gijs de Vries:

Pamatuji se na uvedené články v časopise *Foreign Affairs*, které argumentují, že **hrozba terorismu** je přehnaná. Když se ale podíváme na počet obětí, zemí, které byly zasaženy a potenciálních útoků, které byly v Evropě toto léto zmařeny, není sporu, že tato hrozba skutečná je. Prohlášení těch, kteří se označují za následovníky Usámy bin Ládina, také nenechávají nikoho na pochybách, že mají v úmyslu pokračovat. Není to ale hrozba, které bychom měli čelit ustupováním z hodnot, na kterých jsou naše společnosti založeny. Nesmíme zapomínat, že smlouvy o lidských právech, které byly uzavřeny od konce druhé světové války, byly vytvářeny s ohledem na zažité krutosti a mají politikům poskytnout vodítko v obtížných situacích. Smlouvy o lidských právech jsou dokumenty do nepohody, do nesnadné doby včetně té, ve které žijeme.

Prohráváme? To by bylo příliš snadné tvrzení. Mnohé komploty byly odhaleny a mnoho teroristů je za mřížemi. Fyzická základna organizace al-Káida v Afghánistánu byla zničena za použití síly na základě mandátu OSN a za podpory mezinárodního společenství, včetně evropských zemí. Máme za sebou skutečné úspěchy. Nicméně je zřejmé, že jsme svědky procesu radikalizace, který má mnoho dimenzí, liší se případ od případu a vyvíjí se v čase. Musíme se zaměřit na to, jak čelit rétorice extrémistů a snahám těch, kteří se snaží rekrutovat nové teroristy. Nejlepším způsobem, jak toho docílit, je trvat na základních principech, na kterých stojí civilizované společnosti. Násilí je v demokratické společnosti nepřijatelné, demokracie je antitezí násilí. To musí lidé respektovat ať už jsou křesťané, židé, muslimové nebo kdokoli jiný. Tím také dávám odpověď na otázku týkající se získání **serdcí a mysli** nemuslimského obyvatelstva; musíme se držet základů naší civilizace a těmi jsou právní stát, osobní svoboda a odpovědnost dodržovat zákony. Ať už je zákon porušen kýmkoli, bez ohledu na vyznání, musí pachatel pocítit plnou sílu práva. Lidé, kteří se podílejí na násilí, musí být přivedeni před soud, souzení a jsou-li shledáni vinnými, také odsouzení. Pokud se budeme držet našich principů, obstojíme. Co se dělo po útocích v Madridu a Londýně? Strategii teroristů je vždy vyprovokovat unáhlenou a přehnanou reakci, aby západní vlády slevily z dodržování hodnot, na kterých jsou tyto země postaveny. Ale k tomu nedošlo. Britská i španělská vláda reagovaly důstojně a klidně na události, které je postihly. To dokazuje, že západní demokracie jsou mnohem silnější, než si teroristé myslí. A netýká se to pouze západních demokracií. V zemi jako Indonésie, která byla již několikrát cílem teroristických útoků, se místní teroristická organizace Džamáia Islamía snažila občany přesvědčit, aby se přiklonili k islamistickému státu. Indonésané tyto výzvy zvažili a s velkou převahou je odmítli. Největší muslimský národ na této planetě šel k demokratickým prezidentským a parlamentním volbám a odmítl islamistické teze. Případ Indonésie ukazuje, že mezi islámem a demokracií existuje kompatibilita. Demokratické hodnoty jsou silné a musíme na nich stavět.

O **kořenech terorismu** by se mělo hovořit opatrně. Především existují různé formy terorismu, nesmíme směřovat vše dohromady. Za druhé se na můj vkus až příliš často diskutuje o kořenech terorismu ztotožňuje s ospravedlňováním a snižováním významu terorismu. Musíme se držet principu, že terorismus, prováděný z jakéhokoli důvodu, je špatný. To ovšem neznamená, že bychom se neměli snažit reagovat na vyjadřované křivdy a rozhořčení, včetně těch, které se týkají dosažení spravedlnosti ve světě, snah o vytvoření demokratické a odpovědné vlády v muslimských zemích nebo stížností na to, jak evropské vlády zacházejí s menšinami. Tyto obavy mají reálný základ a musíme se jimi zabývat.

Krátký komentář k projevu pana Muntera; nejsem si jistý, zda klíčovým problémem ve vztazích mezi USA a Evropou je otázka **užití síly**, protože věřím, že užití síly má v boji proti terorismu své místo. Je hlavním nástrojem v Afghánistánu, kde musíme vzdorovat Talibánu, který se neustále snaží dostat zpět k moci. Není jiný způsob. Musíme použít sílu a také ji používáme. Domnívám se, že musíme spíše hovořit o výkladu společných principů, které jsme ustavili po druhé světové válce. Tyto principy musíme aplikovat, protože jsou zdrojem síly.

Musím přiznat a může to být pro vás překvapivé, že jsem k **federálnímu uspořádání** trochu skeptický. EU je velmi různorodé těleso. Pravděpodobně nejlepším způsobem, jak bojovat proti terorismu v takto složitém systému, je přístup zdola nahoru, ne shora dolů. Je nutné použít stávající instituce, které znají své země nejlépe a napomoci jim spolupracovat. Vytvoření federální struktury není řešením. Abych byl zcela konkrétní, nejsem si jistý, že by evropská obdoba FBI nebo CIA fungovala efektivněji než stávající instituce, a to i kdybychom k jejich vytvoření měli právní základ.

Co se týče **programů rozvoje komunit**, nejsem na tuto oblast odborník, ale domnívám se, že mohou sehrát svou roli. Před nedávnem jsem navštívil Filipíny a na ostrově Mindanao probíhá velmi zajímavý projekt skupiny muslimských a křesťanských farmářů, kteří spojili své síly. Tyto praktické projekty jsou velmi významné, nejsou abstraktní a fungují. Není to všespasitelný lék, ale může to být součástí řešení. Musíme nejprve zjistit, co se děje v našich společnostech v Evropě a v mnoha členských zemích se jistě hledá řešení, jak nejlépe budovat společnost, aby vyhovovala všem. Může se to podařit, ale musíme tomu věnovat velké úsilí.

Neznám pozadí případu osm let trvajícího **extradičního řízení** mezi Indií a Portugalskem, které bylo zmíněno. V EU se tento proces výrazně zrychlil. To, co dříve členským zemím trvalo rok, se dnes odehraje přibližně za měsíc. Jeden z podezřelých v kauze plánovaných útoků v Londýně letos v červenci byl chycen v Itálii a vydán do Velké Británie za 40 dní. Co se týče třetích zemí, záleží do značné míry na údajích, které třetí země poskytne danému členskému státu EU. Známe několik případů, kdy soudce v členské zemi EU prostě neuznal argumentaci země požadující vydání v dané kauze za dostatečnou.

Není pochyb, že válka v **Iráku** zkomplikovala boj proti terorismu, ale u tohoto výroku prostě nemůžeme skončit. Je jasné, že boj proti terorismu by byl ještě více komplikován, kdybychom neudělali, co je v našich silách, abychom Iráčanům pomohli najít smíření

mezi sebou a se svými sousedy. Musíme pomoci Iráku vybudovat stabilní prostředí. Bude to dlouhodobé úsilí, které si vyžádá mnoho investic a trpělivosti. Jistě zažijeme nějaké neúspěchy. Bude to náročný a tvrdý proces, ale nevidím žádnou jinou možnost, než v této práci pokračovat. EU se k tomuto úsilí snaží skromně přispět například tím, že poskytuje trénink zhruba šesti stům soudců a prokurátorů, aby mohly být v Iráku položeny základy fungujícího státu.

Cameron Munter:

Myslím, že za zmínku stojí dnešní ranní noviny, které uvádí, že debata o Ženevských konvencích nabrala v USA velmi konstruktivní směr. Děje se tak ve Spojených státech, v demokratické zemi, kde existuje kritika těch u moci a diskuse mezi nimi a jejich oponenty. Tyto diskuse neprobíhají vždy na stranickém základě a týkají se témat jako právě pravidel vedení války. Přečtete si, že vzniká kompromis o přístupu k Ženevským protokolům. To je přesně to, o čem mluví pan de Vries, tj. diskuse o konceptech, které vznikaly nejen od konce druhé světové války, ale dokonce už od první světové války. Od té doby máme globální instituce, které se snaží řešit naše společné problémy, stejně jako dodržování společných principů a jejich adaptaci na nové hrozby.

Je také dobré zamyslet se nad otázkou spravedlnosti. Ve Spojených státech máme sklon zdůrazňovat velkou hodnotu svobody. Tato tradice občas přebije ostatní elementy, které jsou podle našeho názoru nutnou součástí úspěšné demokratické společnosti, jako rovnost a spravedlnost. Někdy prostě neslyšíme slovo spravedlnost tak hlasitě, jako slovo svoboda. Mnoho našich přátel v arabském světě otázku spravedlnosti vznáší a ptají se, zda je chod světa spravedlivý. Takové otázky a vyjasnění obsahu termínů, které hájíme, je velmi dobré cvičení, protože tím se dostáváme opět k tomu, o čem hovořil pan de Vries, tj. k porozumění všeobecně pocítovaným křivdám. Používají snad obě strany rétoriku, která je navzájem nesrozumitelná? Když se zamyslím nad slovem spravedlnost a jejím konceptem, vidím příležitost k pokroku.

Je terorismus mýtem? Byly zde zmíněny dva časopisy: *Foreign Affairs* a *National Interest*. Nedívejte se prosím na Spojené státy jako na jednolitý útvar. Samozřejmě, že v USA existují jiné názory. Samozřejmě, že v USA žijí lidé, kteří velmi upřímně nesouhlasí s tím, jak pracuje naše vláda. I v tom je naše velká síla. Jsou tedy tací, kteří tvrdí (a je to jejich právo), že vnímání hrozby terorismu bylo určitým způsobem překrouceno, využito nebo špatně pochopeno. Za sebe mohu pouze říci, že zcela souhlasím s panem de Vriesem, že **hrozba je skutečná**. Lidé, kteří bojují proti terorismu po celém světě, ne pouze v Americe nebo v Evropě, ale také v Asii a v dalších zemích, vědí, že tato hrozba je velmi skutečná.

Nechtěl jsem, aby vznikl dojem, že otázka **užití síly** je to hlavní, co rozděljuje Evropu a USA. Týká se ale hluboce zakořeněných přesvědčení, která mají tendenci Američany a Evropany odlišovat. Zvážíme-li k čemu došlo v minulém století, bylo by zvláštní, kdyby Evropané přemýšleli jinak. Chtěl jsem pouze říci, že shodnout se na tom, kdy a jak je vhodné sílu použít, je jedním z našich největších úkolů. Nechtěl jsem říci, že je to velký rozpor, že všichni Evropané budou strkat hlavy do písku a doufat, že špatné věci zmizí samy od sebe a že Američané se stanou ochránci Evropanů. To je falešný obraz. Musíme spolu jednoduše hovořit o tom, jak uplatňovat sílu a je-li tento způsob vhodný k tomu, čeho chceme dosáhnout.

O „**měnicích se**“ USA a způsobu, jak dosahujeme změny: Jedním z příkladů je snaha naší vlády vypořádat se s otázkou tajných věznic. Způsob zacházení s internovanými osobami je přitom součástí debaty stejně jako přehodnocení způsobu jejich vyslýchání. Nepřestaneme vyslýchat osoby, které jsou důvodně podezřelé z účasti na teroristických útocích, protože chceme bezpečnost. Na základě rozhodnutí Nejvyššího soudu a naší nové legislativy se ale domnívám, že nastanou změny. Neslevíme z efektivity, ale zlepšíme svůj obraz ve světě.

K **Iráku** bych dodal, že úsilí, které zmínil pan de Vries, se často ztrácí ve zprávách o bombových útocích a etnickém násilí. Existují mezinárodní projekty, kterých se neúčastní pouze USA a evropské země, ale také Japonsko nebo Korea. Ty mají za cíl nejen trénovat policii a soudy k udržování pořádku, ale také ke ztělesňování principu občanství. Další projekty se týkají podpory rozvoje místní ekonomiky. Nesnažíme se pouze pomoci jim vyrovnat se s mnoha lety diktátorského režimu, ale také s Irákem jako s bojištěm. Souhlasím s tím, že je to obtížné, ale Irákem to (mezinárodní terorismus) nezačalo a Irákem to patrně ani neskončí.

Nejsem expert na Pákistán, ale nedostatek zájmu ze strany USA a tendence, kterou zbytek světa vnímá jako taktiku, se často překrývá s tím, že jsme globální mocnost. Zabýváme se globálními problémy a regionálními otázkám se příliš nevěnujeme. Máme tendenci vnímat věci, které ve své podstatě mohou být regionální v globálním měřítku – jako hranice mezi **Indií a Pákistánem**. Zda-li děláme správná rozhodnutí je otázkou diskuse, ale vítáme, že mnoho našich partnerů z Indie, Pákistánu a Evropy se také začíná dívat na věci v globálním kontextu. Nemusí to být nutně stejný globální kontext, který vidíme my, ale začíná alespoň debata o širších okolnostech toho, co děláme. Jestliže někdo kritizuje naši podporu džihádistům v Afghánistánu v osmdesátých letech 20. století, je nutné ji hodnotit v dlouhodobých souvislostech. Až do konce studené války pouze velmi málo států chtělo vidět tyto otázky v globálním kontextu. Od začátku 21. století čím dál více zemí vidí globální souvislosti a spojení mezi teroristy, kteří se vyskytují kolem určitých hranic ve Střední Asii a těmi, kteří operují v USA. Jedním z nečekaných přínosů války proti teroru je, že se všichni snaží vidět věci globálně a strategicky.

EVROPSKÉ A AMERICKÉ VEŘEJNÉ MÍNĚNÍ A TERORISMUS

John K. Glenn

Stručný profil autora:

*John K. Glenn, Ph.D. je ředitelem pro zahraniční politiku v German Marshall Fund of the United States (GMF) ve Washingtonu. Doktorský i magisterský titul získal v oboru sociologie na Harvardské univerzitě a bakalářský titul na Oberlin College. Působil jako mladší hostující výzkumný pracovník na Institutu humanitních věd ve Vídni a jako Jean Monnet Postdoctoral Fellow na Evropském univerzitním institutu ve Florencii. V letech 1999–2004 pracoval jako výkonný ředitel Výboru pro evropská studia při Kolumbijské univerzitě a v letech 2000–2004 zastával pozici hostujícího výzkumného pracovníka a profesora evropských studií na New York University. Mezi jeho publikace patří: **Framing Democracy: Civil society and civic movements in Eastern Europe** (Stanford University Press, 2001) či **The Power and Limits of NGOs: A critical looks at building democracy in Eastern Europe and Eurasia** (Columbia University Press, 2002). Je také jedním z hlavních autorů každoročního výzkumu veřejného mínění Transatlantic Trends, který provádí GMF.*

Rád bych začal odkazem na nedávno zveřejněný výzkum veřejného mínění *Transatlantic Trends*, který připravuje German Marshall Fund of the United States. Jedná se o pravidelné každoroční šetření, které probíhá ve Spojených státech a dvanácti evropských zemích a které se zaměřuje na aktuální, pro Evropu a USA klíčové, zahraničně-politické otázky. Výsledky letošního průzkumu se mj. vztahují i k tématu, kterým se zabýváme, tj. protiteroristickým strategiím v kontextu transatlantických vztahů. Hlavním poznatkem průzkumu je, že ačkoli Evropané nezměnili své kritické postoje k administrativě prezidenta Bushe, názory Evropanů a Američanů na globální hrozby a výzvy se blíží mnohem více, než by člověk na základě informací některých sdělovacích prostředků o stavu transatlantických vztahů očekával.

Pět let po 11. září 2001 je za nejdůležitější a nejnaléhavější hrozbu na obou březích Atlantiku považován mezinárodní terorismus. Toto zjištění překvapuje v několika ohledech. Předně bychom očekávali, že více Američanů než Evropanů se bude cítit ohroženo terorismem. Bylo také možné zaslechnout, že vnímání terorismu jako hrozby bude postupně slábnout. V Německu zazněly hlasy, že mezinárodní terorismus je v podstatě angloamerický problém, způsobený válkou v Iráku. Veřejné mínění ale patrně tento pohled nesdílí. Poté, co byly v Německu letos v létě zmařeny bombové útoky na regionální vlakové spoje, německá debata o hrozbě, kterou představuje mezinárodní terorismus, se velmi podstatně změnila. Další výraznou změnou oproti minulému roku je nárůst obav z islámského fundamentalismu: ve Spojených státech se toto číslo oproti loňsku zvýšilo o třináct bodů, v Evropě o jedenáct. Z těchto výsledků je možné vyvodit, že Evropané a Američané vidí tyto věci určitým způsobem podobně. Za zmínku stojí i fakt, že Evropané i Američané považují hrozbu iránského jaderného programu za naléhavější než násilí a nestabilní situaci v Iráku.

Průzkum obsahuje několik otázek, které se snaží jít dál než k měření pouhého vnímání naléhavosti jednotlivých hrozeb. Američané a Evropané mohou vidět svět podobnými očima, ale souhlasí spolu také v tom, jak by se proti těmto hrozbám mělo postupovat? Položili jsme otázky týkající se občanských práv a svobod. I v tomto případě platí, že na základě informací z médií by člověk předpokládal, že se Američané cítí tak ohroženi vidinou dalších útoků, že jsou ochotni vzdát se svých občanských práv; Evropané mají oproti tomu s terorismem mnohem více zkušeností, a proto jsou v těchto otázkách opatrnější. Položili jsme otázku: „Podpořil/a byste posílení pravomocí vlády v boji proti terorismu, konkrétně v oblastech instalace kamerových zařízení ve veřejných prostorách, monitorování internetu, sledování telefonních hovorů občanů a monitorování bankovních transakcí?“. Tato čtyři témata byla zvolena, protože jsou obecně srozumitelná. Ve Spojených státech například probíhá velká debata o záznamech výpůjček z veřejných knihoven. Dotaz na tuto problematiku by ovšem v Evropě neměl stejný význam.

Co se týče uvedených čtyř témat, opět jsme zaznamenali překvapující shodu na umístění dělící linie v otázkách osobních svobod. Američané a Evropané naprosto souhlasí s tím, aby vláda dostala více pravomocí v oblasti instalace kamerových systémů na veřejných

místech. O něco méně dotazovaných občanů souhlasilo s posílením kompetencí pro sledování internetu a internetové komunikace. Shodují se také v tom, že by vlády neměly mít více pravomocí sledovat telefonní hovory občanů. Názory se mírně rozcházejí v pohledu na zvýšené pravomoci vlád v oblasti sledování bankovních transakcí, čemuž je nakloněno více Evropanů než Američanů. Výsledky šetření na obou březích Atlantiku se opět blíží víc, než by mnozí očekávali. Proto mě zaujal i komentář německé kancléřky Angely Merkel, ve kterém říká: „Musíme najít rovnováhu mezi zaváděním kamerových systémů, se kterými naprosto souhlasím, a ochranou dat a základními lidskými právy, která musíme úzkostlivě dodržovat.“ I když se výzkum veřejného mínění nezaměřoval speciálně na tyto otázky, v určitém smyslu nám potvrdil, že prostor pro debatu mimo sféru elit a expertů existuje, že veřejné mínění v Evropě a ve Spojených státech není zase tak rozdílné.

Druhý bod, kterému bych se chtěl věnovat, je debata o terorismu v USA. Ta by měla být chápána především jako debata o míře moci exekutivy. To, k čemu momentálně ve Spojených státech dochází, je diskuse o pravomoci prezidenta přijímat rozhodnutí související s terorismem a protiteroristickými aktivitami. Nevím, kolik z této debaty se dostalo mimo naše břehy, proto bych rád zdůraznil, že naše soudnictví, konkrétně Nejvyšší soud, se právě zaobírá sérií důležitých případů. Nejčerstvějším případem je kauza Hamdi versus Rumsfeld. Abych to zjednodušil. Americký Nejvyšší soud prohlásil, že Spojené státy musí respektovat Ženevské konvence o zacházení s vězni a že prezident nemá žádný „bianco šek“ dělat si ve válce proti terorismu, co se mu zlíbí. Dosažení kompromisu o návrhu zákona, který se týká zacházení s podezřelými z terorismu, již ve svém projevu zmínil pan Munter. Pravděpodobně je vám známo, že i když je jednoduché personalizovat Spojené státy v osobě jejich prezidenta, naše hlava státu nemá takové legislativní pravomoci, jako mnozí premiéři v evropských zemích. Debata v Kongresu je velmi důležitá. Po uvedeném rozhodnutí Nejvyššího soudu požádal prezident Kongres, aby vypracoval návrh zákona, který by kodifikoval jeho představu, co je ve válce proti terorismu povoleno a co je zakázáno. Prezident také učinil několik velmi silných prohlášení o tom, co by mělo být dovoleno. Je zarážející, že ačkoli republikáni momentálně kontrolují obě komory Kongresu, bylo to právě v rámci debaty uvnitř jeho vlastní strany, kterou vedli tři prominentní senátoři — John McCain, John Warner a Lindsay Graham, kde byly prezidentovy požadavky zpochybněny. Senátoři odmítli podpořit legislativu, která vznikla na základě prezidentova nařízení, jako hotovou věc. Obávali se, že by oslabil americkou morálku a legitimitu a „uvrhla naše vlastní vojáky v nebezpečí“. Doporučil bych vám, abyste sledovali osud této legislativy, protože debata ve Spojených státech se momentálně točí kolem rozsahu pravomocí různých součástí systému vládnutí. Například diskuse o odposleších je v USA v podstatě debatou o nutnosti soudního dohledu, není to debata o tom, zda je odposlech přípustný, ale o rozsahu pravomocí prezidenta do této oblasti zasahovat.

V listopadu ve Spojených státech proběhnou průběžné (midterm) volby do Kongresu a můžeme se ptát, zda je v těchto volbách téma terorismu vnímáno stranicky. V průzkumu *Transatlantic Trends* je možné rozdělit odpovědi i na základě toho, ke které straně se

respondenti hlásí. Ukazuje se, že veřejnost je v této otázce jednotná. Ve vnímání hrozby terorismu neexistuje mezi příznivci republikánů a demokratů v podstatě rozdíl. Otázkou je, zda by se tyto postoje změnily, kdyby demokraté získali většinu v jedné z komor Kongresu. O tom se momentálně vede diskuse, protože z jiných průzkumů veřejného mínění vyplývá, že činnost Bushovy administrativy schvaluje přes 50 % voličů právě pouze v oblasti boje proti terorismu. Ve všem ostatním se již tzv. souhlas (approval) s Bushovou administrativou dostal pod 50 %. A nyní, těsně před volbami, kdy se vedou velké debaty o vyhlídkách republikánských kandidátů, se téma terorismu a protiteroristické politiky dostává na oči veřejnosti. V souvislosti s demokrací se velmi často objevuje jakýsi strach z nedostatku nových zásadních myšlenek a terorismus je jedním z témat, kterých se tyto obavy týkají. Důvodem je právě všeobecný souhlas občanů, že terorismus je důležitý problém. Nesouhlas se projevuje v něčem daleko méně atraktivním, a to v rozdílných přístupech k tomu, jak terorismu čelit. Z obou hlavních stran proto nezazníávají argumenty typu „budeme čelit terorismu“, ale „budeme mu čelit lépe“, a to může znamenat i to, že budeme více respektovat naše hodnoty a mezinárodní smlouvy. Nadcházející volby odráží napětí mezi jednotlivými částmi systému vládnutí, například schopnost Kongresu omezit, či umožnit prezidentovi jednání v oblasti boje proti terorismu. A toto bude oblast, ve které uvidíme Spojené státy v budoucnu postupovat jedním či druhým způsobem.

TERORISMUS A TRANSATLANTICKÉ VZTAHY - PŘÍSTUP EU A USA K TERORISMU A PROTITERORISTICKÝM POLITIKÁM

Daniel Keohane

Stručný profil autora:

*Daniel Keohane působí jako výzkumný pracovník v oblasti bezpečnosti a obranné politiky v Centru pro evropskou reformu (CER) v Londýně. Magisterský titul v oboru mezinárodní vztahy získal na Johns Hopkins University School of Advanced International Studies v USA a bakalářský v oboru historie na Trinity College v Dublinu. Působil jako hostující výzkumný pracovník na Evropském institutu bezpečnostních studií v Paříži (ISS) a jako přidružený výzkumník na Institutu pro národní strategická studia při National Defense University ve Washingtonu D.C. a v Aspen Institute v Berlíně. Mezi jeho publikace patří: **Europe's New Defence Agency** (CER, 2004), **The EU and counter-terrorism** (CER, 2005) nebo **EU Defence 2020** (CER, 2006).*

Než se zaměřím na přístup Evropské unie k protiteroristické politice, vztahy EU-NATO, spolupráci mezi Spojenými státy a evropskými vládami a na veřejné mínění, je z hlediska porozumění danému tématu důležité učinit několik obecných poznámek. Boj proti terorismu není sám o sobě politickou oblastí. Je to horizontální politika, která zasahuje od justiční spolupráce, přes zahraniční politiku a obranu, až po agendu ministerstev životního prostředí. Proto je těžké ji provádět a koordinovat na národní úrovni a některé vlády v tomto dosahují lepších výsledků než jiné. Spojit úsilí 25ti vlád členských zemí EU je proto velmi obtížné. Dále je nutné připomenout, že většinu (snad téměř přes 95 %) protiteroristických opatření EU provádí členské země. I když se jedná o přeshraniční spolupráci, většinou je základem bilaterální dohoda mezi jednotlivými státy. V tom má Evropa dlouhodobou tradici. Příkladem může být spolupráce britské a irské vlády na potlačování terorismu v Severním Irsku nebo spolupráce mezi Francií a Španělskem, které v Pyreneích založily společné centrum, které mj. sleduje aktivity ETA. Nesmíme ale zapomínat, že i EU hraje důležitou roli. Hrozba, které dnes čelíme se velmi liší od té, kterou představovaly či představují IRA, ETA nebo Rudé brigády. Současný terorismus je mezinárodní a velmi mobilní. Zahrnuje domácí, zahraniční i neevropské příslušníky teroristických skupin. Proto je nutné spolupracovat na evropské, transatlantické i globální úrovni.

Pan de Vries již vyjmenoval, co EU podniká na poli boje proti terorismu a na papíře je to skutečně působivý seznam. Existuje obsáhlý akční plán, ve kterém je uvedeno zhruba 175 různých opatření a který pokrývá vše od ochrany infrastruktury po zahraniční politiku, vnitřní koordinaci či spolupráci zpravodajských služeb, policie a soudů. Většina těchto opatření ale nebyla dosud implementována. Pouze 35 opatření ze 175 bylo skutečně provedeno a některá z nich jsou samozřejmě důležitější než jiná.

Konkrétními nástroji policejní a soudní spolupráce, které jsou v praxi velmi užitečné, jsou například Evropský zatýkácí rozkaz nebo Evropský důkazní příkaz. Nová Evropská agentura pro ochranu vnějších hranic (Frontex) má za cíl posílit přeshraniční kontakty a spolupráci zpravodajských služeb. Situační středisko (SitCen) zase kromě jiného dává do souvislosti vnější a vnitřní zpravodajské výstupy, nepracuje ale s neanalyzovanými informacemi. Jeho úkolem je vytvářet celkový strategický pohled. V souvislosti s hrozbou mezinárodního terorismu je toto zcela klíčová funkce. SitCen si také vytvořilo prostor pro monitorování islamistických internetových stránek. Je to první případ, kdy SitCen získalo určitou operační roli a nemusí být pouze závislé na informacích, které dodávají členské země. Rozšíření agendy střediska členské země schválily proto, že se nejednalo o kontroverzní záležitost. Sledování islamistických stránek je velmi důležité, neboť internet je jedním z hlavních nástrojů, jak islamisté propagují své učení, šíří informace a nabízí trénink. V této oblasti tak EU může sehrát velmi užitečnou roli.

Strategie EU pro boj proti terorismu, která byla přijata v prosinci 2005 a která se nápadně podobá strategii Velké Británie – tj. strategii tzv. čtyř P, je krokem vpřed. Před tím existoval pouze velmi dlouhý seznam opatření, ale žádný přehled o jejich plnění. Výčet jednotlivých opatření je ale stále velmi dlouhý. Zahrnuje nutnost řešení všech velkých

světových problémů, které musíme zvládnout, než se nám podaří odstranit terorismus. To je samozřejmě nemožné. Jedním z příkladů je postup proti radikalizaci islámských menšin. Jedná se o skutečně klíčové téma, ale není zřejmé, co v této oblasti může EU nabídnout. Nad integrací menšin ve svých zemích by se měla zamyslet spíše britská, francouzská nebo nizozemská vláda. Sociální integraci a práci s komunitami v jednotlivých zemích by rozhodně neměla začít komentovat a řešit EU.

V debatě o boji proti terorismu se často ignoruje jeden prvek, a to je role zahraniční politiky EU. Unie se spíše zaměřuje na mezinárodní terorismus jako vnitřní hrozbu. Mnohem méně se mluví o tom, co by mohla dělat mimo své území. Týká se to především spolupráce s neevropskými vládami, například s Pákistánem či Egyptem. Je důležité posílovat kapacitu jejich státní správy, trénovat soudce a policii. V této oblasti může EU dělat mnohem více věcí. Evropská komise zahájila pilotní projekty na Filipínách, v Indonésii a Pákistánu. Ty ale v podstatě spočívají v tom, že Komise posílá peníze na zlepšení činnosti zpravodajských služeb a záchranných pohotovostních systémů. Nemá ale jistotu, kam tyto prostředky skutečně jdou, a nemá dostatečné personální kapacity, aby tyto mimoevropské projekty sledovala a vyhodnocovala. V některých případech dochází také ke střetu priorit. Například v Alžírsku probíhá projekt na podporu zvýšení kapacity soudnictví. Alžírský prezident Abdelaziz Bouteflika ale před nedávnem uvěznil některé nezávislé smýšlející soudce. Má EU nadále pokračovat v tomto projektu, když se na jedné straně snaží podporovat nezávislou justici a na straně druhé spolupracovat s touto vládou? To je otázka k diskusi, neboť se jedná o velmi obtížné téma. Spojené státy daly jasně najevo, že šíření demokracie a podpora lidských práv je nejlepší způsob, jak vyhrát „válku proti teroru“. EU s tím v podstatě souhlasí, i když trochu váhavě. Ze strany Unie nezaznívá příliš hlasitě, že podpora demokracie na Blízkém východě znamená i připravenost jednat s islamisty, protože mohou být zvoleni v regulérních volbách – jako Muslimské bratrstvo v Egyptě, Hamás nebo Hizballáh. Nemusí se nám to líbit, ale je to realita.

Kromě dění v Bruselu a debat o akčním plánu jsme také svědky spolupráce skupin vlád. Existuje skupina G-6, kterou tvoří šest největších evropských zemí – Velká Británie, Francie, Německo, Itálie, Španělsko a Polsko. Tyto státy se snaží úzce spolupracovat v oblasti výměny zpravodajských informací. Upřímně řečeno, nechtějí tyto informace sdílet se všemi zeměmi Unie. Nedůvěřují všem vládám v EU, protože nepoužívají stejné zpravodajské postupy. Úzká spolupráce na konkrétních věcech je podle mého názoru přínosná. Rozhodně je lepší než spolupráce žádná a navíc se mohou postupně připojit i další země. Mnoho iniciativ, například Schengen, začalo tímto způsobem. Některým menším členským zemím se ale tento postup nelíbí. Dalším příkladem je Prumská smlouva o posílení policejní a soudní spolupráce, kterou podepsalo sedm členských států minulý rok. Signatáři této smlouvy deklarovali, že ostatní země se mohou připojit v roce 2008. Spekuluje se o tom, že do konce desetiletí k ní přistoupí všechny členské země.

Z diskusí o boji proti terorismu v Evropě se poslední dobou trochu vytratilo NATO. Hlavní platformou je Evropská unie, protože v rámci NATO se neschází ministři vnitra

a Severoatlantická aliance nemá také žádnou rozvojovou pomoc. NATO je vojenskou organizací, která se zaměřuje na obranu. Pro Evropany sice vojsko a obranná politika tvoří součást protiteroristické politiky, v porovnání s policií a justicí je to ovšem zanedbatelná složka. V současné době existují ve vztazích EU-NATO výrazné problémy, které se netýkají přímo boje proti terorismu. Jsou spíše spojené se sporem mezi Kyprkem a Tureckem a nesouhlasem Francie a USA na budoucí podobě NATO. O protiteroristické politice spolu EU a NATO moc nemluví. Jedná se pouze o Bosně, což je společná operace EU a NATO a o vojenských kapacitách, protože každý souhlasí s jejich posílením. Nehovoří se vůbec o Afghánistánu, kde by EU mohla být NATO nápomocnější v civilní oblasti. Nehovoří se ani o praktické protiteroristické politice, například o ochraně infrastruktury nebo záchranných pohotovostních systémech, kde má NATO rozsáhlou expertízu, a to především v oblasti ochrany proti jaderným, chemickým a biologickým útokům. Každá organizace má svůj vlastní program, schopnosti a kapacity těchto organizací by přitom mohly být společné. Před několika měsíci jsem se v Bruselu účastnil semináře o záchranných pohotovostních systémech, kde byli zástupci Evropské komise i Rady EU. Položil jsem jim jednoduchou otázku. V případě krizové situace s přeshraničním dosahem, kde by EU mohla mít určitou roli při koordinaci záchranných prací, kdo by zastupoval Unii – byl by to Gijs de Vries, Franco Frattini nebo Javier Solana? Zástupkyně Komise odpověděla, že by jí bylo jedno, kdo by za EU hovořil. Ona by se starala pouze o to, kdo by vystupoval za Komisi a to by byl Franco Frattini. Zástupce Rady EU odpověděl, že by to s největší pravděpodobností byl Javier Solana. Proč nemůže být jmenována jedna osoba? Normálního občana nezajímá, zda je to komisař nebo představitel Rady. Další námitkou bylo, že ke jmenování takové osoby by byla nutná změna smluv. Musíme opravdu měnit smlouvy, aby byla EU schopná jmenovat mluvčího a vystupovat v případě útoku směrem k občanům jedním hlasem?

Ale zpět ke vztahu EU a NATO. Stávající pomalé vytváření institucionální rivality by mělo všechny znepokojovat. EU se domnívá, že je v oblasti boje proti terorismu důležitá, a to samé si vzhledem ke svým kapacitám myslí i NATO. Vysvětlení leží částečně i v politických vztazích mezi jednotlivými institucemi ve Washingtonu. Ministerstvo vnitřní bezpečnosti USA, Ministerstvo spravedlnosti USA a FBI spolupracují s EU vcelku rádi, ne tak ale každý na americkém ministerstvu zahraničí nebo v Pentagonu. Nesouvisí to ani tak s praktičností projednávaných věcí, ale právě spíše s problémy ve vztazích EU-NATO, konkrétně s problémy mezi Paříží a Washingtonem. Slyšel jsem některé návrhy José Marii Aznara, bývalého španělského premiéra, který prosazoval rozšíření jednání NATO o ministry zahraničí, tj. v podstatě duplikovat EU. K tomu by ovšem v rámci NATO byla nutná změna smlouvy, a to by trvalo nejméně dalších pět nebo deset let. Místo objevování již objeveného by dávalo větší smysl se zaměřit na spolupráci mezi EU a USA, což je přesně to, co dělá americké ministerstvo vnitřní bezpečnosti a ministerstvo spravedlnosti. Institucionální spory situaci spíše vyostřují a v boji proti terorismu rozhodně nepomohou.

Spolupráce mezi jednotlivými vládami členských zemí EU a Spojenými státy je naopak velmi dobrá. Kousek od Paříže například vzniklo společné americko-francouzské centrum

pro vyhodnocování zpravodajských informací o islamistických skupinách. Američtí soudci a agenti FBI mohli také v souladu s německými zákony provádět vyšetřování na území SRN. Problém v těchto případech je spíše v rovině veřejného mínění. Kauza s neoprávněným vydáváním podezřelých je pro evropské vlády velmi trapná. Mnoho evropských politiků ostře kritizovalo politiku USA a nesouhlasilo s „válkou proti teroru“ a poté byli přistiženi při napomáhání USA v aktivitách, které jsou v mnoha těchto zemích nelegální. Vyšetřování stále pokračuje a ještě jsme neviděli kvalitní důkazy. Zpráva Rady Evropy byla založena na informacích z novin, a to není důkaz. Vlády samy by měly vést svá interní vyšetřování. Budou-li v Evropě zveřejněna další odhalení ohledně tajných věznic, dopad na veřejné mínění bude obrovský.

Zajímavá je také otázka, jak je vnímána síla protiteroristických zákonů v USA a v Evropě. Evropané sice nemluví o „válce proti teroru“, ale to neznamená, že nemají přísné protiteroristické zákony. To, co minulý rok navrhoval Tony Blair, přičemž měl s některými aspekty návrhu problémy, bylo v mnoha ohledech přísnější než obsah Vlasteneckého zákona (Patriot Act) v USA. A Velká Británie není jediným příkladem. O zavedení trestnosti tzv. oslavování ideologií se momentálně ve Velké Británii vedou velké debaty. V Německu už ale na základě historické zkušenosti existují proti oslavování ideologií velmi přísné zákony, takže jedna z hlavních islamistických skupin v Evropě a ve světě, Hiz-bu-Tahrir, je v Německu zakázána, zatímco ve Velké Británii ne. Dalším příkladem je délka vazby. To bylo v Británii velmi kontroverzní téma a výsledný kompromis je 28 dnů. Ptal jsem se jednoho z významných francouzských soudců, který se zabývá terorismem a který se proslavil chycením Carlose řečeného Šakal, Jeana-Louise Bruguiera, na jeho názor na tuto britskou debatu. On se začal jen smát a prohlásil: „Upřímně řečeno, když chce někoho nechat ve vazbě dva roky, není to problém. Vy moc posloucháte parlament, to je váš problém.“ Ve Francii může být totiž informace získaná pomocí odposlechu použita jako důkaz u soudu, to ve Velké Británii nejde. Debata o „válce proti teroru“ je hodně zaměřená na zahraniční politiku, obranu a užití síly. Srovnáme-li ale legislativu těchto zemí, tvrzení o měkkém přístupu Evropanů a tvrdém postupu Američanů musí být výrazně upraveno.

Otázku veřejného mínění již načal John Glenn, který zmínil průzkum *Transatlantic Trends* a výrazný souhlas o důležitosti hrozby na obou březích Atlantiku, kterou představuje mezinárodní terorismus. V Evropě je ovšem jasně patrná dělící čára mezi východní a západní částí kontinentu. V západní Evropě se procento těch, kteří vidí terorismus jako nejdůležitější bezpečnostní hrozbu dneška, pohybuje mezi 20–40 %. Čím dále na východ kontinentu pak jdete, je toto číslo nižší. Například na Slovensku a ve Slovinsku tento názor zastává pouze 1 % lidí. Tento fakt přispívá k obecnému přesvědčení, které panuje v Bruselu, že vlády zemí střední a východní Evropy se na rozdíl od svých západních protějšků necítí být v první linii boje proti terorismu. Tento dojem není patrně zcela spravedlivý, ale je dále živěn tím, že v zemích střední a východní Evropy nejsou žádné velké muslimské menšiny. Tato nálada by nás sice měla znepokojovat, ale daleko více alarmující jsou průzkumy veřejného mínění prováděné mezi evropskými muslimy. Od bombových útoků v červenci 2005 jsem jich

viděl několik a v průměru 20% respondentů v nich vždy vyjádřilo sympatie k útočníkům. Srovnáme-li tyto údaje se situací v Severním Irsku, kde IRA mohla působit tak dlouho jen díky přetrvávající podpoře 30% populace, máme důvod k obavám. Teroristé nepotřebují pouze logistickou pomoc a finanční prostředky, ale také podporu veřejnosti. Ta jim dává výdrž. I v tomto případě ale nemůže EU formulovat politiku, jak tomuto jevu čelit. Měla by spíše fungovat jako výzkumný institut a platforma pro výměnu názorů.

Má poslední poznámka se týká jazyka boje proti terorismu. V Evropě není moc lidí, kteří by měli rádi frázi „válka proti teroru“. Evropané neustále hovoří o „boji proti terorismu“. Když Evropané slyší sousloví „válka proti teroru“, vnímají je jako militaristický, krátkodobě používaný termín, který činnost teroristů spíše legitimizuje, protože z nich místo zločinců dělá bojovníky. Evropané také zpochybňují, že tato fráze pomáhá vyhrát srdce a mysl, což je z hlediska Evropy klíčové. Tato kritika ale není zcela spravedlivá. Americký přístup k „válce proti teroru“ je daleko sofistikovanější, než jak si většina v Evropě myslí. Příkladem je třeba způsob, jak se Spojené státy snaží propagovat demokracii. Pentagon chtěl navíc tuto frázi změnit, ale prezident George W. Bush to nedovolil, protože republikáni v Kongresu to nechtěli. Pentagon ani americké ministerstvo zahraničí v těchto termínech nepřemýšlí. Je to ale součást amerického diskurzu stejně jako „válka proti drogám“ nebo „boj proti chudobě“. Tyto termíny nesou akci a aktivitu, mají ukázat, že „my s tím něco děláme“. Evropským uším to zní velmi podezřele, a to z mnoha dobrých důvodů. Jedním jsou početné muslimské menšiny v západní Evropě a obavy z nárůstu domácího terorismu. Dalším pak zkušenost evropských zemí s protiteroristickou politikou. Tyto země se poučily, že k terorismu se musí přistupovat jako ke zločinu a že řešení spočívá v použití policie a soudů. Prezident Bush také není ve většině evropských zemí příliš populární, a to bohužel apriori diskredituje téměř cokoli, co řekne.

Co se týče transatlantické spolupráce, je nutné si uvědomit, že když Evropané přemýšlí o terorismu, vnímají jej jako vnitřní hrozbu. Když o terorismu přemýšlí Američané, vidí jej jako vnější hrozbu. 11. září způsobili lidé, kteří přišli odjinud. Odstranění kořenů tohoto problému, které leží na Blízkém východě, znamená také jeho řešení. Pachatelé útoků na Londýn ale pocházeli ze severní Anglie, z hrabství York, ne z Islamabádu nebo z Jemenu. A toto je otázka, kterou se transatlantický dialog musí zabývat zcela upřímně a otevřeně.

VYHODNOCOVÁNÍ HROZEB A ODPOVĚDI NA TERORISMUS V TRANSATLANTICKÉM SPOLEČENSTVÍ

Karl-Heinz Kamp

Stručný profil autora:

*Dr. Karl-Heinz Kamp vystudoval historii a politologii na Friedrich-Wilhelms-Universität v Bonnu. Studia dokončil v roce 1985 magisterskou prací o roli konvenčních sil v NATO; titul Ph.D. získal na Bundeswehruniversität v Hamburgu. V roce 1988 se stal výzkumným pracovníkem Centra pro vědu a mezinárodní vztahy na Harvardské univerzitě. O rok později začal pracovat v nadaci Konrada Adenauera v Bonnu. V letech 1997 a 1998 pracoval v Oddělení plánování a analýz na německém ministerstvu zahraničí. V roce 2000 byl jmenován ředitelem Oddělení mezinárodního plánování a analýz v nadaci Konrada Adenauera v Berlíně, kde v současné době působí jako koordinátor bezpečnostní politiky. Mezi jeho publikace patří: **Deutschland, Europa und die transatlantischen Sicherheitsbeziehungen**, (Reinhard Meier-Walser (Ed.), *Gemeinsam sicher? Visionen und Realität europäischer Sicherheitspolitik*, Neuried 2004, pp. 249–260), **Die NATO braucht eine neue Strategie**, (Focus, 2004), **Preemptive Strikes – a New Reality in Security Policy** (Atlantisch Perspektief, 2004)*

Budu se zabývat třemi hlavními otázkami, kterých jsme se už částečně dotkli. Za prvé navrhuji přehodnotit naše vnímání hrozeb, za druhé sestavit seznam dosaženého – tj. seznam dobrých zpráv, a za třetí seznam špatných zpráv – tj. co stále chybí a co je ještě nutné v transatlantické oblasti udělat.

Začneme-li s vyhodnocováním rizik, zpochybnil bych zejména některé postupy vyhodnocování hrozeb, které provádí americká vláda. Vrátime-li se o pět let zpátky a ptáme-li se sami sebe, jaká byla naše první reakce na 11. září, okamžitá instinktivní odpověď obvykle je, že tento druh útoku se bude znovu opakovat, protože je očividně velmi jednoduché napadnout rozvinuté země jako USA. Například provést krádež letadla a záutočit na Říšský sněm v Berlíně se zdálo být stejně tak jednoduché. Všechny katastrofické scénáře od radiologických útoků, přes vypuštění biologických látek až po kontaminaci zásobáren vody velkých měst se jevily jako možné. V takové atmosféře mohlo pouhých několik gramů bílého prášku vyvolat v USA i v Evropě hysterii kolem antraxu a způsobit, že džihadistický terorismus začal být vnímán jako všeobjímající hrozba, která dominuje všem aspektům bezpečnostní politiky a vyhodnocování rizik. Takové vnímání přetrvávalo ve vládnoucích kruzích ve Spojených státech pět let a dokonce i v Evropě někteří stále věří ve všeobjímající hrozbu terorismu. Bushova administrativa zašla tak daleko, že položila rovnítko mezi hrozbou islamistického násilí a nebezpečí, které představoval bývalý Sovětský svaz. Teprve nedávno jsme mohli zaslechnout argument, že boj proti terorismu je nová studená válka – dlouhá a temná a že veškerá energie se musí zaměřit na vítězství v této válce. Takový pohled na svět ale už dnes není přesvědčivý. Pět let po 11. září musíme brát v úvahu dvě prosté skutečnosti. Předně, zda je kampaň proti terorismu skutečně válkou. Rozhodně se nedá srovnávat se studenou válkou, protože kdyby se studená válka bývala stala horkou, důsledky by byly naprosto odlišné. Kdyby USA bývaly zaznamenaly odpálení sovětských jaderných raket, americký poradce pro národní bezpečnost by měl pouze tři minuty na ověření této hrozby a zkontaktování prezidenta. Prezident by pak v podstatě v průběhu čtyř minut musel zvážít, jak odpovědět. Kdyby se rozhodl odpovědět stejným způsobem, tj. vypustit americké jaderné rakety, výsledkem by bylo 160 milionů mrtvých během následujících šesti hodin. Je naprosto jasné, že ani masivní teroristický útok by dnes nedokázal způsobit ani malé procento těchto ztrát. Takové porovnávání počtu obětí se může jevit jako cynické, ale tato fakta se musí brát v úvahu, a to nejenom v zájmu budoucí transatlantické soudržnosti. Druhá věc je velmi jednoduchá; v minulých pěti letech nedošlo k opakování 11. září. Zažili jsme bombové útoky v Madridu a v Londýně. Rozhodně se jednalo o tragické události, ale nelze je zdaleka srovnávat s katastrofou 11. září v New Yorku a ve Washingtonu D.C., a to ani co do symboliky, počtu obětí nebo globálních dopadů.

Optimistické prognózy ale nejsou také zcela na místě. Je docela možné, že v této minutě někdo plánuje další 11. září – to prostě nevíme. Nicméně musíme uznat, že hrůzné scénáře se nevyplnily. Důvodem je jistě skutečnost, že naše preventivní a ochranné nástroje jsou čím dál účinnější, ale možná i to, že naše původní vnímání této hrozby bylo poněkud přehnané a pesimistické. Nechápejte mě prosím špatně, nesnižují význam mezinárodního terorismu.

Islamistické násilí dlouhodobě zůstane klíčovou výzvou. Zejména po útocích v Londýně a po dalších událostech se ukázalo, že naše společnosti patrně vychovávají nové vlastní generace muslimských fanatiků. Tato hrozba je skutečná. Džihadistický terorismus ale není pro transatlantické společenství existenciální hrozbou a neměli bychom ji nafukovat do rozměrů střetu kultur, který ohrožuje naši civilizaci.

Zveličování hrozby nese dvě úskalí. Předně přispívá k nesourodému vnímání hrozby v transatlantickém společenství, která působí škodlivě na konsenzuální přístup. Mnoho sporů mezi USA a Evropou doposud pramenilo ze skutečnosti, že hodnocení hrozby se liší. Za druhé, přílišný důraz na boj s terorismem může být nebezpečný v tom, že další bezpečnostní hrozby mohou zůstat opominuty. Války mezi důležitými státy nejsou, jak se mnozí domnívají, minulostí. Bezpečnostní politika je daleko širší než primární důraz na nestátní aktéry. Zejména v Západní Evropě dnes převládá dojem, že když nemůžeme být napadeni (jiným státem), jediným problémem jsou nestátní aktéři. To ale není pravda. Pokud se energetická krize vyhroutí tak, jak naznačují současné předpovědi, je těžké si představit, že konkurence hlavních hráčů v oblasti ropy a plynu se vždy vyřeší na základě konsenzu. S ohledem na situaci v Íránu a v Severní Koreji dochází také k významnému zvýšení počtu členů jaderného klubu, což pravděpodobně povede k podstatným změnám mocenské struktury jednotlivých regionů. Země, které nyní mají nebo již téměř disponují zbraněmi hromadného ničení, jsou zároveň těmi, které v budoucnu nejvíce postihnou důsledky globálního oteplování, především rostoucí hladina moře. Jeden britský analytik nedávno prohlásil, že za 50 nebo 100 let bychom mohli rok 2006 považovat za zlatý věk století. Jestliže se zaměříme výhradně na boj s terorismem a předchozí krize budeme brát jako model hrozby pro budoucnost, existuje reálné nebezpečí, že budeme znovu zcela překvapeni. Negativní dopad takové špatné kalkulace na transatlantické vztahy je zcela jasný.

Optimističtější pohled na hrozby spolu s nepodceňováním terorismu vede k poněkud rozdílnému hodnocení dobrých a špatných zpráv. Pět let po 11. září nevypadá bilance tak špatně. Dobrou zprávou je, že transatlantická spolupráce se v boji proti terorismu významně zlepšila. To platí nejen pro mezinárodní organizace jako NATO, G8 nebo EU, ale také pro „bilaterální“ úroveň EU – USA. Například NATO, které zatím určitě nemá „stříbrnou kulku“, jež by terorismus jednou provždy pohřbila, dohodlo na svých summitech několik komuniké o terorismu. Tato komuniké jsou bez ohledu na svůj skutečný efekt přesvědčivým dokladem postupného zlepšování vztahů. Je velmi důležité, že NATO schválilo dokument, ve kterém se zavázalo nevyložit preventivní použití vojenské síly proti terorismu. Tento dokument podepsaly všechny členské země. Zda bude NATO schopné toto prohlášení realizovat, zůstává otázkou. Důležité ale je, že NATO dokázalo dosáhnout konsenzu i v případě takto v transatlantické debatě kontroverzního bodu. Všichni členové NATO podepsali, dokonce i německá a francouzská vláda. To ukazuje, že jde-li o terorismus, je možné se shodnout i na problematickém řešení.

G8 se stala klíčovou institucí, v rámci které jsou prováděna opatření na výměnu dat a biometrických informací. Také EU podnikla některé kroky, které už byly zmíněny. Výsledkem

je, že v současné době si v protiteroristických operacích vedeme mnohem lépe než před pěti lety, a to jak na národní úrovni, tak i pokud jde o transatlantickou dimenzi. Britský úspěch při odhalení velkého teroristického spiknutí před několika týdny nebyla náhoda. Za zmínku také stojí, že kompromis mezi zaváděním protiteroristických bezpečnostních opatření a omezováním občanských svobod se zdá být více problémem elit a nemá takový dopad na průměrné obyvatelstvo. S ohledem na zmíněný průzkum *Transatlantic Trends*, pokud 70 % nebo 80 % Němců a Američanů nemá problém s odposloucháváním telefonních hovorů, stává se pak zavedení takového opatření spíše problémem pro elity, které si na to stěžují.

Musíme ale zůstat realisty v tom, čeho lze v EU a na transatlantické úrovni dosáhnout. Neměli bychom být příliš ctižádostiví. Přístup EU má stále národní charakter, z různých důvodů není Unie příliš akceschopná, v neposlední řadě proto, že nyní prochází špatným obdobím. Existují určité hranice. Transatlantická spolupráce má své přirozené hranice díky rozdílným právním tradicím, historii nebo postojům k velmi konkrétním záležitostem, jako je použití trestu smrti. Je jasné, že na obou stranách Atlantiku máme odlišné strategické kultury, a to omezuje naši spolupráci. To samé platí pro sdílení informací získaných zpravodajskou činností, které má své meze hlavně proto, že zpravodajské služby nechtějí informace sdílet. Také připravenost některých zemí, zejména některých členů EU, akceptovat transatlantickou spolupráci je omezená. Spolupráce EU–NATO nefunguje, protože některé země NATO nechtějí, aby fungovala. Například Francie si z mnoha důvodů nepřeje úzkou spolupráci mezi NATO a EU. Výsledkem je, že blokuje téměř vše, ať se to ostatním členům líbí nebo ne. Je proto důležité postupovat opatrně a nevyvolávat nerealistická očekávání na úrovni transatlantické nebo evropské spolupráce.

Nakonec ty špatné zprávy, po pěti letech obsahuje vysvědčení z boje proti terorismu z mého pohledu přinejmenším čtyři "předměty", které lze ohodnotit známkou dostatečně. Za prvé, ještě stále jsme se plně nevzpamatovali z těžké transatlantické krize ohledně Iráku. Určitě došlo k důležitým politickým zlepšením. Někteří ve Washingtonu nakonec pochopili, že boj proti terorismu a unilateralismus se vzájemně vylučují. Zcela se vyjasnilo, že i země jako USA, která má ojedinělou vojenskou sílu a politickou moc, potřebuje spojence a mezinárodní podporu pro některé aspekty svých protiteroristických akcí. Také Evropa si uvědomila potřebu transatlantické spolupráce. V současné době například zažíváme překvapující shodu ohledně Iránu. Kromě toho došlo k určitému politickému vývoji, jako například částečná změna vlády v Německu, který také vše usnadnil. Zároveň se významně zhoršil mezinárodní obraz USA. Abu Ghraib a Guantánamo těžce poškodily americkou mravní autoritu a schopnost vést. Pohroma v Iráku nevhodně rozmazala hranice mezi bojem proti terorismu a bojem proti šíření jaderných zbraní a vytvořila několik matoucích pojmů jako „státní terorismus“. Říkám to jako někdo, kdo podporoval vojenskou akci proti Sadámu Husajnovi a jsem možná jeden z mála, který si ještě chce pamatovat, že tak činil.

Za druhé, některé evropské země jsou stále zahleděny samy do sebe, když dojde na mezinárodní dimenzi protiteroristických operací. Je zajímavé, že průzkumy veřejného

mínění, provedené v rámci *Transatlantic Trends*, shodně ukázaly vysokou úroveň vnímání rizika v transatlantickém prostoru, 79 % Američanů a 66 % Evropanů považuje hrozbu představovanou terorismem za nesmírně důležitou. Situace v Německu se patrně velmi liší, protože Institut pro sociální vědy německých ozbrojených sil provedl průzkum veřejného mínění, podle kterého se dvě třetiny Němců cítí více ohroženy snižováním sociálních výdajů než terorismem. Tento údaj se ale průběžně mění, například v souvislosti s vlivem konáním velkých sportovních akcí jako mistrovství světa ve fotbale. V každém případě je ale mnoho evropských společností zahleděno zcela do sebe, a to představuje problém.

Třetím nedostatkem, který je úzce propletený s trendem introspekce, je nedostatek vysvětlování a logického ospravedlnění politických rozhodnutí veřejnosti, a to zejména v případech, kdy se zvažuje použití kontroverzních opatření proti terorismu jako jsou vojenské akce. To platí i pro transatlantickou úroveň. USA nedokázaly logicky vysvětlit svým spojencům, proč bylo nutné proti Sadámu Husajnovi zasáhnout vojensky. Nestačí pouze učinit prohlášení o ose zla a doufat, že žádné jiné zdůvodnění již není třeba. To také platí pro evropskou národní úroveň, kde mnoho vlád dosud nedokázalo vysvětlit nutnost nasazení v mezinárodních operacích, především pokud by mohly přinést oběti na životech. Nebylo například řádně vysvětleno, co je v sázce v Afghánistánu – mnoha lidem není stále jasné, zda se jedná o boj s terorismem, obnovu, stabilizaci nebo zda je to protidrogová operace. Čím více rakví se začne vracet, tím více bude zaručeně dále klesat veřejná podpora této operaci.

To vede ke čtvrtému nedostatku, a tím je nepřiměřené rozdělení zdrojů, především na evropské straně. Mnoho se toho na evropské úrovni neodehrává jednoduše proto, že zdroje nebyly rozděleny odpovídajícím způsobem. Nehovořím primárně o rozpočtu na obranu. Rozpočet na obranu je jistě důležitý – zejména když generální tajemník NATO musí jezdit žebrot o pár vrtulníků, aby se dokončily věci v Afghánistánu. To já osobně považuji za velkou ostudu – nicméně jde mi spíše o něco jiného. V Německu se v roce 1990 utratilo 21,5 % celkového federálního rozpočtu na výdaje v zahraniční politice, což zahrnuje rozpočet tří ministrů, kteří se zahraničně-politickými otázkami zabývají – ministra obrany, ministra zahraničních věcí a ministra pro rozvojovou pomoc. V roce 2005 se toto číslo snížilo téměř na polovinu – na 12 %. Stalo se tak v okamžiku, kdy se mezinárodní váha Německa stejně jako ostatních evropských zemí významně zvýšila a kdy terorismus zůstává jednou z klíčových výzev, kterým čelíme. Naše výdaje na zahraniční politiku se zmenšily na polovinu; a to nezahrnuje pouze peníze na vojenské akce, ale také na mezinárodní aktivity obecně. Rozumím politickým problémům, které jsou spojeny s přesunem priority od domácích, zejména sociálních výdajů, na zahraničně politické výdaje. Pokud ale nenalezneme politicky přijatelný způsob, jak to udělat, můžeme nakonec dostat tvrdou lekci.

Abych skončil pozitivně, i když na obou březích Atlantiku existuje stále dost prostoru pro zlepšení, je transatlantická aliance jistě zdravější, než byla před pěti lety. Pro přehnanou spokojenost není důvod, není ale také důvod pro alarmující hodnocení, které, jak bych si dovolil tvrdit, může spíše více uškodit než přinést užitek.

OTÁZKY / KOMENTÁŘE A ODPOVĚDI (PANEL I)

- **NATO a summit v Rize** (listopad 2006) – vznikne nová agenda? Upřesnit tvrzení o snahách duplikovat NATO a EU v oblasti boje proti terorismu; je NATO organizací vhodnou pro vojenský aspekt boje proti terorismu?
- **Vnímání hrozby** – ne pouze ve smyslu hrozby samotné, ale i pravděpodobnosti jejího naplnění; dopad zmařených útoků na vnímání hrozby v Německu.
- Je **demokracie** všelékem na všechny zásadní problémy, včetně terorismu? Může být **demokracie prosazována zvenčí**? Terorismus vzniká jak v demokratických, tak nedemokratických státech, oba typy zemí jsou také cílem teroru.
- **Státní terorismus** – definice.
- **Mezinárodní normy** a pravidla musí být dodržována, to je definice civilizovaného mezinárodního společenství. Americká administrativa porušuje nejen právo, ale i principy Charty OSN.
- **Mezinárodní právo versus legitimita**, mezinárodní právo neodpovídá vývoji ve světě, je nutné rozlišovat mezi legální a legitimní operací.
- **Komentář Reuvena Paze**: Jestliže hovoříme o džihádistickém terorismu, mluvíme především o arabských zemích, protože většina nových výkladů islámu, doktrín a ideologie vznikla v arabském světě a byla exportována ven. Musíme porozumět tomu, že v kořenech tohoto terorismu je mnohé, co se nedotýká ani Evropy, USA či jakékoli jiné země, kromě arabských vlád a společností. Toto není střet civilizací; je to především střet uvnitř arabského světa, sekundárně uvnitř islámského světa. Hovoříme také o skupinách, které dosáhly velkého úspěchu při využívání internetu jakožto platformy pro propagaci nacionalismu, založeného na solidaritě celého muslimského světa – tato solidarita může vzniknout pomocí intenzivní indoktrinace, která je rychle přístupná milionům. Musíme si také uvědomit, že muslimské země nesejí a nečekají na **demokracii**, neusilují o **svobodné parlamentní volby**. V roce 1990 se podařilo dosáhnout úspěchu s prvními demokratickými volbami v Alžírsku, což byly první demokratické volby v arabském světě vůbec, a co se nestalo – došlo k zákazu vítězné strany a zavření jejich představitelů, to vše s podporou Francie a USA. K demokratickým

volbám téměř došlo v Jordánsku v roce 1993 a v prosinci 2005 v Egyptě. V lednu 2006 se uskutečnily na území Palestinské samosprávy. Šiité v Iráku nečekali na demokracii, kterou jim USA přinesou, chtěli se díky volbám stát rozhodující majoritní silou. Demokracie importovaná do Iráku rozmýchala etnické, národní a náboženské spory mezi šiíty a sunnity a podnítila střet dvou komunit. Arabský svět a část muslimského světa není zralá pro západní formu demokracie, Evropa a Spojené státy by patrně měly zkusit najít jiný způsob, jak podpořit místní skupiny, které požadují například větší svobodu slova, a ne nutně přenášet celý koncept demokracie. V posledním roce či dvou v muslimských komunitách v Evropě také roste pocit, téměř apokalyptický pocit, že musí dojít ke střetu s majoritní společností. Nepokoje ve Francii, komiksy v Dánsku či prohlášení papeže jen přispívají k pocitům nevyhnutelnosti takového střetu. V tomto kontextu zažíváme nejenom nárůst **domácího (home grown) terorismu** v Evropě, ale jsme také svědky fenoménu, který bych nazval „hledáči džihádu“ (Jihadi seekers). To jsou lidé, kteří aktivně hledají možnost, jak se připojit k teroristické skupině nebo způsob, jak by sami mohli teroristický útok uskutečnit. Kromě pocitu nadcházející apokalypsy je toto také výsledkem rostoucího odcizení se společností, ve kterých tito lidé žijí. Mimochodem, podobný fenomén není k vidění mezi sedmi milióny muslimy, kteří žijí ve Spojených státech. Evropa se čím dál více stává jednoznačnou arénou pro nadcházející střet.

Daniel Keohane:

Hlavní rolí NATO jakožto vojenské aliance je snaha o koordinaci některých částí protiteroristické politiky. V současné době vyvíjí NATO velké úsilí na poli zvládnání krizových situací a koordinace nasazování vojenských sil. Je také zapojeno do některých námořních vojenských operací ve východní Africe, jejichž úkolem je primárně dohled. Činnost EU a NATO se v oblasti protiteroristické politiky v mnoha ohledech doplňuje, ale nikdo tomu nevěnuje pozornost, protože tyto dvě organizace spolu nekomunikují. Například co se týče záchranných pohotovostních systémů, Situační centrum EU (SitCen) tuto agendu s NATO vůbec nekoordinuje a ani je nenapadlo o tom spolu hovořit. To je nyní v Bruselu velký problém – dvě organizace, které spolu nehovoří.

Afghánistán je v tomto ohledu také důležitý a vrhne stín i na **summit v Rize**. Podíváme-li se na projednávanou agendu summitu, většina z toho není nic nového. Jedná se o transformaci vojsk, záchranné pohotovostní systémy a rozšíření. Nikdo se nechce věnovat kontroverzním otázkám. Bude to víceméně nudný summit. Nejzásadnější stanovisko, které jednotlivé vlády zatím deklarovaly, je, že je třeba vypracovat nový strategický koncept. O tom se ale momentálně nechce nikdo bavit. Stávající řešení je takové, že se povolá několik expertů. O těchto otázkách by ale měli partneři na obou březích Atlantiku spíše vést otevřenou debatu.

K vývoji strategické agendy je nutné dodat, že NATO za posledních patnáct let prošlo velkou změnou. Operuje globálně a nedostalo se mimo hru. Naopak, je vytiženější než kdy před tím. Operace v Afghánistánu, nasazení v Pákistánu, trénink iráckých sil, podpora EU v Bosně a přítomnost v Kosovu – to vše nyní NATO provádí. Je možné bavit se i tom, jak by mělo NATO lépe spolupracovat se zeměmi jako Austrálie nebo Japonsko, které nejsou členy NATO. Protiteroristická politika ale do této strategické agendy příliš vhodně nezapadá, protože tato strategie klade stále velký důraz na vojenskou stránku. Dokonce i protiteroristické operace vedené armádou, například v Somálsku, se neprovádějí s pomocí NATO. Pentagon spíše spolupracuje s hlavními evropskými vládami. Příkladem může být malá operace v Džibuti, které se účastnily francouzské, německé, britské a americké síly, ale nebyla to operace NATO. To je opravdu problém.

Evropská zkušenost s terorismem skupin jako ETA nebo IRA nás učí trvat na principech **demokracie**, lidských práv a právního státu a podporovat rozvoj těchto hodnot. Neznamená to ale, že španělský nebo irský model je přenositelný. Nefunguje například v případě Rudých brigád, protože nenabízí to, oč usilují. Nefungovaly by ani v případě al-Káidy, ale je to jakýsi obecný postup. Když hovoříme o islamistickém terorismu, hovoříme o mnoha různých typech a skupinách – některé působí lokálně, jiné vychází z místní populace (home grown), některé jsou spojeny s al-Káidou, jiné ne. V případě Hamásu a Hizballáhu je možné usilovat o právní stát a **prosazování demokracie zvenčí**. Irák je ale zcela jiná záležitost. Jde o to, jak demokracii prosazovat a zřejmě se tak nemůže dít pouze vojenskou silou. Je nutné odpovědět na řadu otázek, ale je patrně důležitější si uvědomit, že i když prosazování demokracie pomáhá v boji proti terorismu, není tento fakt důvodem pro její prosazování. Prosazování demokracie je dobrá myšlenka. Jak ale postupovat, aby vznikla zevnitř – ať už jde o Írán, nezávislou justici v Alžírsku nebo podporu demokracie v Sýrii. To bychom si měli uvědomit, protože mnoho expertů ztrácí nadhled a vidí v demokracii všelék.

Několik poznámek ke komentáři pana Paze. Nejprve bych rád ozřejmil, jak chápu hrozbu, kterou představuje islamistický terorismus. Čelíme v podstatě třem typům této hrozby. První představuje al-Káida, která byla podle mnoha analytiků prakticky odstraněna. Můžeme ale debatovat o tom, zda existuje jakési období po al-Káidě. Pak máme místní skupiny jako Hamás, z nichž některé jsou spojeny s al-Káidou a jiné ne. Můžeme zajistit, aby tyto skupiny nezačaly působit globálně? Třetí skupinou, která představuje největší nebezpečí pro Evropu, jsou ti, kteří se al-Káidou inspirovali, tj. **domácí terorismus**. Je také ale nutné poukázat na kořeny islamistického terorismu a my na Západě bychom neměli zapomínat, že většina teroristických útoků se odehrává v muslimských zemích. To znamená, že většina vnímaných křivd je místního původu. Může se najít nějaké společné pojítko, které by stmelilo tyto tři typy skupin dohromady? Západ a západní politici mají často tendenci házet tyto skupiny do jednoho pytle, ať už jde o šiíty nebo sunnity. Příkladem mohou být některé komentáře, které americká administrativa učinila letos v létě na adresu dění v Libanonu. Ztotožňování všech nacionalistických skupin je v našich analýzách chybou.

Je sice správné zaměřit se na arabský terorismus, ale z hlediska Evropy se již jedná o mnohem komplexnější problém – jde o Bosnu či o Čečensko a také o vztahy se zeměmi jako Pákistán. Je sice užitečné hledat zdroj, ale je nutné také vidět dál.

Karl-Heinz Kamp:

Summit NATO v Rize bude nejen nudný, ale také krátký. Tony Blair zůstává pouze na velmi krátkou dobu a Angela Merkel se musí vrátit dříve kvůli sjezdu strany. Důvody jsou v podstatě dva: summit byl naplánován před tím, než byla určena agenda, a byly naplánovány dva summity najednou – jeden v roce 2006 v Rize a druhý na rok 2008. Když máte dva termíny splnění úkolu, který si vyberete? Summit v Rize by měl být summitem transformačním, ale bude spíše summitem oddalovacím.

Vnímání hrozby se v Německu skutečně mění, ale pouze velmi pomalu. V této zemi panovala dlouho dvojí iluze – jednak, že Německo nemá žádné mezinárodní zájmy. Ty jsou spíše charakteristické pro USA. Německo je národní entita, která nemá nic společného s tím, co se děje v zahraničí. To je samozřejmě špatně, protože máme ty samé zájmy na mezinárodním vývoji jako jiné země. Druhou iluzí bylo, že pokud Německo bude víceméně neaktivní a bude hrát roli pozorovatele mezinárodního dění, bude v bezpečí. Ohrožení jsou pouze ti, kteří se angažují. Tento pohled se částečně změnil poté, co se jedním z prvních cílů útoků v Iráku stalo ústředí OSN v Bagdádu. Po útocích ve Španělsku a ve Velké Británii, které se v Iráku angažovaly přímo, se ale původní pohled opět vrátil. To se v souvislosti s odhaleným plánem útoků z letošního léta změnil. Také mistrovství světa ve fotbale dost změnilo, protože zadržení pachatelé plánovaných útoků uvedli, že původně chtěli zaútočit již v průběhu šampionátu. Němečtí fanoušci si uvědomili, že se mohli stát jejich obětí. Trvá dost dlouho, než patřičné zhodnocení hrozby pronikne k veřejnosti a trvá ještě déle, než se odrazí ve výdajích a přípravě, jak jí čelit. Změna priorit je dlouhý proces a naše společnosti jsou zjevně odsouzeny k tomu, aby se učily skrze utrpení.

Co je **státní terorismus** a **porušování mezinárodního práva**? Samozřejmě, že některé formy totalitarismu a diktátorských režimů mohou být označeny jako státní terorismus. To nám ale moc nepomůže, protože neexistují přesná kritéria. Pro některé je daná skupina teroristická, pro jiné představuje bojovníky za svobodu. Dále, pokud tvrdíte, že země není diktátorským režimem, ale používá státní terorismus, jaký je rozdíl v přístupu k tomuto státu? Můžete z právního hlediska postupovat proti tomuto státu důrazněji? A kdo to takto definuje? Podobný problém máme s termínem darebácké státy, který také není jasně definován.

K porušování mezinárodního práva ze strany Spojených států a k tomu, že by **mezinárodní právo** nemělo být porušováno – tato otázka byla položena rétoricky a já na ní také rétoricky odpovím – nemyslím si to. NATO v roce 1999 porušilo mezinárodní normy, když zaútočilo proti Srbsku. Učinilo tak správně, s podporou Německa, České republiky a dalších zemí. Je velmi jednoduché tvrdit, že slepé respektování mezinárodního práva vše vyřeší. To není pravda. Charta OSN byla sepsána před 60ti lety a některé problémy, kterým dnes čelíme, v ní prostě nejsou obsaženy. Není tam zmínka o terorismu nebo nestátních aktérech. Mezinárodní právo musíme přizpůsobit novým okolnostem, ale jak postupovat, než ke změně dojde? V takové situaci se ocitlo NATO v případě Kosova. Nikdo nepochyboval, že v Kosovu dochází k humanitární katastrofě, ale Čína a Rusko z různých důvodů odmítly podpořit rezoluci Rady bezpečnosti. Měli jsme proto říct Kosovanům, že mají čekat dalších pět let, než se nám podaří změnit mezinárodní právo? Ne, NATO porušilo psané mezinárodní právo a udělalo správně. Některé staré recepty totiž nefungují a držet se starého systému příliš nepomáhá.

Legální versus legitimní – kdo určí, co je legitimní? Irák je například velmi kontroverzní záležitost, ale mým osobním důvodem, proč podporovat operaci v Iráku, nebyly zbraně masového ničení ale to, že Sadám Hussajn porušil šestnáct rezolucí Rady bezpečnosti. Častým protiargumentem v této debatě bývá otázka, kolik rezolucí porušil Izrael. Opovědí je, že žádnou, pokud jde o kapitolu 7 Charty OSN (Akce při ohrožení míru, porušení míru a činech útočných, pozn. ed.). Pokud čelíte situaci, kdy někdo nerespektuje rezoluce OSN, co uděláte? Přidáte další rezoluci? Z tohoto úhlu pohledu můžete argumentovat pro vojenskou akci, ale také nemusíte. Je to kontroverzní. Je ale těžké přidávat nové termíny jako legitimita, když nevíte, kdo je definuje a co se stane, když něco není považováno za legitimní.

John K. Glenn:

K otázce **demokracie** a **demokratizace**; v této oblasti stávající americká administrativa vyprodukovala mnoho zjednodušených soudů, které je velmi snadné kritizovat. Tvzení, že terorismus je buď „způsoben nedemokratickými zeměmi“ nebo že „samotná demokracie dokáže vyřešit problém terorismu“, jsou očividně chybná a nepravdivá. Když si položíme otázku, zda může být **demokracie prosazována zvenčí**, měli bychom oddělit myšlenku, že demokracie může být „zapříčiněna“, od povzbuzování a podpory demokratického vývoje. Nechci se stát lingvistou, který příliš odděluje jednotlivé významy, ale v rámci mého výzkumu střední Evropy jsem se musel ptát, jakou roli ve změně režimu sehrál vnější svět. Změny v SSSR a ve Spojených státech byly důležité, ale to, co se událo nejen zde, ale i v ostatních zemích regionu, bylo také vždy výsledkem úsilí domácích aktérů.

Vnější aktéři hrají důležitou pozitivní roli v podpoře vnitřního dění, především v situacích, kdy jsou domácí aktéři slabí. Známe různé tradiční aktéry, jako například politické nadace v Německu, které se snaží spíše než demokracii podporovat změnu, reformu. Demokracie je spíše takové velké slovo a koncept.

K otázce **muslimských komunit v Evropě** v kontrastu se Spojenými státy; svádí to samozřejmě k tomu hovořit o této tématice zjednodušeně, ale tento problém má často co do činění s evropským a americkým pohledem na integraci, kdy my často říkáme, že muslimové mohou být Američany. V mnoha případech je tento krok pro Evropu stále ještě výzvou.

Nakonec k otázce **voleb a demokracie** a potenciálu voleb zhoršit násilí v multietnických společnostech. S vaší blízkostí k Balkánu by nikoho zde nemělo překvapit, že volby mohou v určitém okamžiku legitimizovat dělení na základě etnického klíče. Aniž bych zabíhal do velkých podrobností, jeden z největších globálních argumentů pro demokracii, a to, že demokracie spolu neválčí, je pravdivý. Také ale víme, že demokratizující se země jsou mnohem více náchylné k násilí. Otázka tedy spíše stojí tak, jak zvládnout demokratizaci jako proces, než vidět demokracii jako výsledek. Dobré načasování uspořádání voleb je přitom klíčové. S tímto problémem se opět setkáváme v Bosně, kde samozřejmě existují obavy, aby předčasně provedené volby nelegitimizovaly rozpad státu. Irák je dalším případem, kde existují historické křivdy ve smyslu většina ovládaná menšinou, takže jakýkoli princip zastoupení na demografickém základě, který by vznikl na základě voleb, by rozjitřil křivdy jiného druhu. Toto je jedna ze základních výzev při zvládnání přechodu k demokracii.

NOVOVĚKÁ HYDRA: INDICKÁ ZKUŠENOST S TERORISMEM A PROTITERORISTICKOU POLITIKOU

Swati Parashar

Stručný profil autorky:

*Swati Parashar je od října 2006 výzkumnou pracovnící britské University of Lancaster. Předtím byla výzkumnou analytičkou Mezinárodního centra pro výzkum politického násilí a terorismu při Institutu obraných a strategických studií (IDSS) v Singapuru. V letech 2003–2005 působila jako přidružená odborná asistentka Observer Research Foundation v Novém Dillí, kde koordinovala program Sledování mezinárodního terorismu. V roce 2006 získala krátkodobé Fulbrightovo stipendium na program vedený Institutem pro globální konflikt a spolupráci Kalifornské univerzity v San Diegu. Magisterský titul v oboru mezinárodních vztahů získala na Univerzitě Džaváharlála Néhrúa v Novém Dillí, Bakalářské studium historie absolvovala s vyznamenáním na Lady Shri Ram College na University of Delhi. Mezi její publikace patří: **Terrorism in South East Asia—Implications for South Asia** (editorka společně s Wilsonem Johnem, Pearson Education, New Delhi, 2005), **The US and South Asia: From Tactical Security Relationship towards a Strategic Partnership**, (<http://www.saag.org/%5Cpapers20%5Cpaper1924.html>) nebo **Bangladesh: The Quagmire of Conflicting Nationalisms**, IDSS Commentary (<http://www.ntu.edu.sg/IDSS/publications/Perspective/IDSS0302006.pdf>)*

Úvod

Indická zkušenost s terorismem, rebely a násilím se táhne od roku 1947, kdy se vytvořil indický národ jako zvláštní politická, národní a geografická entita. Je ironií, že si nový národ po nenásilném odporu proti britské koloniální nadvládě dal svoji „schůzku s osudem“¹⁾ uprostřed bezprecedentního násilí a teroru vycházejícího z dělení země podle náboženského klíče. Mahátma Gándhí, největší apoštol míru a nenásilí, který vedl indickou snahu o svobodu, se navíc stal obětí brutálního politického atentátu provedeného náboženským fanatikem! Teror jako strategie při vyrovnávání politických účtů a dosahování náboženských a politických cílů není proto v indickém kontextu novinkou.

Důraz na terorismus a nejružnější protiopatření a odpovědi po 11. září výrazně ublížily debatě o lidské bezpečnosti, která se začala objevovat ve třetím světě. Státocentrický bezpečnostní diskurs získal znovu výsadní postavení a nestátní aktéři byli omezeni na nežádoucí elementy, jako jsou zločinci a teroristické skupiny, jejichž cílem je zničit mír ve světě. Tento pohled na svět měl dopad i na Indii. Pokusy porozumět příčinám a logice terorismu a rebeliím byly odsunuty do pozadí.

Na širší politické úrovni Indie nicméně chápe, že „globální válka proti teroru“ není univerzální co do obsahu, témat a reakcí. To znamená, že indické problémy s terorismem mají lokální a regionální původ a reakce na ně musí využívat národní zdroje a většinou bilaterální spolupráci. Tak lze vysvětlit pokusy Indie o úzkou spolupráci při odvracení hrozeb terorismu a politického násilí s vládami jižní Asie a v poslední době dokonce i s Pákistánem. Terorismus se také chápe pouze jako strategie nebo dokonce jako taktika využívaná v některých okamžicích skupinami, které chtějí získat výhodu nad státem nebo od něj něco vyžadují. Přípona „ismus“ za slovem teror není správná, protože terorismus není cíl sám o sobě, ani samostatný soubor idejí nebo systém víry. Ve většině případů jde o prostředek k dosažení určitého cíle, který se může pohybovat od politické ideologie až k anarchismu, nihilismu a náboženskému fanatismu.

Jižní Asie

Indická zkušenost s terorismem a protiteroristickou politikou se musí chápat v kontextu jižní Asie jako silné regionální entity. Jižní Asie má strategickou polohu jako nárazníkové pásmo mezi západní a jihovýchodní Asií, což jsou velmi nestálé regiony teroru. Existence dvou soupeřících jaderných mocností v oblasti zvyšuje hrozbu, že by terorismus mohl vést k vojenské intervenci a jaderné válce. Region je zamořen zejména islamistickým terorismem a levicovým extremismem. Pro studium terorismu v dnešním světě je důležitým jevem také etnické násilí Tygrů osvobození Tamilského Ílamu (LTTE) na Srí Lance. V regionu žije asi

1) V předvečer nezávislosti v roce 1947 pronesl premiér Džaváharlál Néhrú svůj slavný projev o indické „schůzce s osudem“, která se podle něj uskutečnila, když Indie dosáhla svobody od koloniální nadvlády.

28% světové populace muslimů, což zahrnuje některé z největších muslimských zemí. Je zajímavé, že zde koexistuje radikální (deobandi) i benigní (súfijský) islám. O tak rozmanitém regionu je proto důležité poznamenat, že vnitrostátní i mezinárodní terorismus je poháněn domácí a ne zahraniční politikou.

Indie je největší zemí jižní Asie a rostoucí světovou velmocí. Bushova administrativa si uvědomila význam rychle rostoucího hospodářství a politického statutu Indie a podepsala s ní v červenci 2005 smlouvu o civilní jaderné spolupráci. Zatímco je „globální válka proti teroru“ zaměřena proti islamistickému terorismu, pro Indii jsou největší hrozbou levicoví političtí extremisté nazývaní naxalitě²⁾ a téměř patnáct z 29 států federace je těmito rebely zasaženo. Je proto vhodné pochopit společné a odlišné rysy mezi naxalismem nebo levicovým extremismem a islamistickým džihádistickým terorismem v Kašmíru a dalších částech Indie.

Mezi náboženskými teroristy a levicovými extremisty jsou některé jasné podobnosti:

- Obě hnutí jsou založena na silném vnímání „oběti“, zneužívání a perzekuce. Stejně jako al-Káida vedou i v Indii Komunistická strana Nepálu (Maoisté) (CPN(M)), Maoistické komunistické centrum (MCC), Lidová válka (PW) a další radikální levicové skupiny válku proti americké hegemonii a západním imperialistickým silám a proti globalizaci. Protizápadní a antiimperialistická rétorika je součástí náboženského i levicového terorismu.
- V obou případech jsou státní struktury předvojem imperialistických sil, a proto musejí být odstraněny. Mají být nahrazeny novými strukturami. Al-Káida se domnívá, že vlády Saúdské Arábie, Turecka, Pákistánu, Indonésie, Jemenu a dalších islámských zemí nedokáží chránit zájmy lidí, selhaly při službě věci islámu, a proto musejí být svrženy násilnými metodami. MCC a PWG v Indii, jakož i CPN(M) také označily stát jako svého hlavního nepřítele.
- Oba tyto druhy terorismu potřebují charismatické vůdce, aby přitáhly masy.
- Obě skupiny vedou války v různých zemích, ale v naději a víře, že jde o součást většího náboženského boje (panislamismus) nebo světové proletářské revoluce. Vyjednávání o okamžitých politických řešeních nemusí být úspěšná kvůli větším globálním úmyslům a cílům teroristů.
- Obě hnutí mají velmi přesná pravidla a slibují jednotlivcům lepší život, aby přilákala větší množství lidí. Oba typy terorismu jsou také podporovány silnými hospodářskými a podnikatelskými zájmy.
- Obě skupiny věří, že násilí je jediný způsob, jak ustavit nový socio-politický, hospodářský a náboženský pořádek. A obě vedou nekonvenční druh ozbrojeného boje, který se odlišuje od konfliktu mezi velkými stálými armádami.

2) Název byl odvozen od vesnice Naxalbari v Západním Bengálsku v Indii, kde toto hnutí v šedesátých letech vzniklo.

- Oba typy terorismu se mohou stát státním terorismem, pokud stát jejich ideologie přijme.
- Oba typy terorismu upřednostňují skupinu před jednotlivcem.
- Oba typy terorismu mohou být při zkoumání politické ekonomie terorismu spojeny s jinými mezistátními zločiny. Pašování drog, praní špinavých peněz a ilegální obchod s lehkými zbraněmi jsou součástí levicového i náboženského terorismu.

Přes všechny podobné rysy jsou ovšem mezi těmito dvěma typy náboženských ideologií do očí bijící rozdíly, které státy musejí brát při formulaci protiteroristických politik v úvahu.

- Jedni odvozují legitimitu z náboženství, zatímco druzí z politické ideologie, která náboženství odmítá.
- Levicový ideologický terorismus je třídní válkou mezi privilegovanými a těmi, kteří se cítí o něco připravováni. Náboženský terorismus má naproti tomu velmi širokou základnu následovníků a věřících. Zahrnuje proletariát, který se účastní náboženského boje za lepší život, i buržoazii, která pro tento ideologický boj poskytuje materiální prostředky. Islám je přitažlivý a ochraňuje zájmy všech vrstev. Slibuje lepší život chudým masám a zároveň chrání zájmy kapitalistické třídy, protože působí jako zástita proti revoluci utlačovaných tříd. Náboženství tvoří homogenní skupinu, jež zastírá různé druhy třídních odlišností.³
- V případě levicového násilí je nepřítelem nebo tím „druhým“ stát, a proto je základna pro útok daleko menší. U náboženského terorismu je základna daleko širší, protože ti „druzí“ nebo nepřátelé jsou všechna ostatní náboženství a lidé.
- Daleko vzdáleni myšlenkám na náboženské vzkříšení a božskou spravedlnost v nebi a pekle slibují maoisté a naxalitě lepší již tento život díky lepším politickým, ekonomickým a sociálním podmínkám. Náboženský terorismus naproti tomu do velké míry spoléhá na sliby lepšího života po smrti. To je zřejmé u indoktrinace muslimských sebevražedných atentátníků, jimž je slíbený lepší život v nebi (jannat) a 72 panen. Sebevražedný atentát je pro muslimské radikály cíl sám o sobě pro související náboženskou slávu. Je to konečná služba bratrům a podřízení se boží moci. Kult mučednictví je proto u náboženského terorismu daleko silnější.
- V případě náboženského terorismu se jedná o naprostou nadvládu ideologie, která neponechává žádný další politický prostor. Všechny jiné tendence a druhy mocenského boje jsou zcela pod ideologickou kontrolou. Například ženská nebo jiná skupinová práva nenacházejí své právoplatné místo a hlas. Levicový ideologický terorismus je ale založen na socio-politických a ekonomických cílech lidí. Některé skupiny levicových teroristů převzaly téma vykořisťování žen a jiných znevýhodněných skupin společnosti.

3) Chris Harman se věnoval tomuto aspektu třídních vztahů v rámci náboženského terorismu ve svém článku „*The prophet and the Proletariat – Islam, Religion and Ideology*“, který je přístupný na adrese: <http://www.marxists.de/religion/harman/>. V tomto článku Harman zmiňuje vztahy islámu s kapitalistickými zeměmi, jako jsou Saúdská Arábie, Súdán, Pákistán a Írán a jeho přitažlivost pro masy.

- U levicového násilí můžeme jednodušeji identifikovat „příčiny“. V případě náboženského terorismu jsou materiální příčiny definovány daleko hůře.
- V případě náboženského terorismu je použití násilí často neselektivní a slouží k přilákání pozornosti. Účelem je změnit chování těch, kteří nejsou bezprostředními oběťmi útoku.⁴ Pomocí bombového atentátu na židy v synagoze, muslimy v mešitě nebo cizince na ambasádách se má poselství rozšířit mezi vlády celého světa. V případě levicového terorismu jsou cílem často policisté nebo vládní úředníci, lehce identifikovatelní s vykořisťujícími a utlačujícími režimy. I když nalezneme příklady masakrů civilistů, jež měly státu udělit lekci.
- Tyto dva druhy terorismu se také liší ve své taktice násilí. Náboženští teroristé používají neselektivní násilí za pomoci moderních zbraní a technologií. Útočí na neozbrojené civilisty místo ozbrojených protivníků, aby šokovali. Někteří z nich usilují o získání zbraní hromadného ničení (ZHN). Levicoví teroristé se organizují jako guerilloví válečníci se základnami v nepřístupných lokalitách. Geografie hraje u levicového terorismu velmi důležitou roli, protože je obtížné jej v nehostinném terénu kontrolovat. Provádějí operace malého rozsahu s taktikou „zasáhnout a zmizet“ (hit and run) proti zranitelným výspám státní moci, jako jsou budovy místní správy nebo malé policejní a vojenské oddíly, a následně se po protiútku ze strany státu stáhnou.
- Důležitou součástí strategie maoistů je osvobodování území, které je pod kontrolou vlády, a vytváření alternativního zdroje politického moci. Náboženští teroristé se o území příliš nezajímají. Hranice nejsou radikálními islamisty, kteří usilují o vytvoření celosvětového islámského státu, ani příliš dobře definované. Ve skutečnosti si náboženští teroristé některé politické spory o zdroje a území přivlastňují, pokud dominantní strany patří k určitým náboženským skupinám. Izraelsko-palestinský konflikt začal jako spor o území a nezákonnou okupaci, pokud vezmeme v úvahu, že měli muslimové a židé do pádu Osmanské říše relativně mírové vztahy. Dnešní konflikt byl ukraden náboženskými silami na obou stranách, jež na základě náboženství vytvořily toho „druhého“. Židé a Arabové si vytvořili silnou vzájemnou nenávisť, která překračuje politické prameny sporu. To samé platí o sporu o Kašmír mezi Indií a Pákistánem. Některé islamistické a pravicové hinduistické skupiny jej představují jako náboženský konflikt zahrnující také politická témata.

4) (Weinberg, Leonard, Davis, Paul, *Political Terrorism*, McGraw Hill Publishing Company, US, 1989)

Terorismus a politické násilí v Indii

Sikhský terorismus

Sikhové, kteří žijí v indickém státě Pandžáb, stejně jako ve Velké Británii, v bývalém Západním Německu, Kanadě a ve Spojených státech, používají prostředky teroru napodobující Organizaci pro osvobození Palestiny (OOP), aby donutili indickou vládu přijmout jejich požadavky na nezávislý sikhský stát Chálistán. Hnutí za Chálistán vzniklo začátkem 80. let. Chálistánské teroristické organizace byly z velké části financovány některými členy sikhské diaspory a pákistánskou tajnou službou ISI. Tou byli také vyzbrojeni a vycvičeni v táborech na pákistánském území.

Podle experta na terorismus B. Ramana byly pro chálistánské teroristy typické čtyři druhy činnosti: Za prvé, útoky ručními zbraněmi proti vybraným vůdcům, úředníkům a dalším, kteří byli považováni za nepřátele sikhského náboženství. Za druhé, únosy letadel Indian Airlines. Mezi lety 1981 a 1984 bylo uneseno pět letadel. Za třetí, bombové útoky na letadla Air India během letu. V červnu 1985 zemřelo 200 cestujících na palubě letadla z Toronta, které vybuchlo u irských břehů. Ve stejný den byl proveden neúspěšný pokus o útok na letadlo na lince z Tokia. A za čtvrté, necílené rozmísťování improvizovaných výbušných zařízení (IED) na veřejných místech, jež stálo životy velkého počtu nevinných civilistů.⁵

Indický stát nasadil ve velké míře vojenské a policejní metody a vedle toho se média, společnost a zejména sikhské komunity snažily zabránit terorismu. Vůdčí postava protiteroristického hnutí vyšla ze sikhské komunity, což byl od státu strategický tah, jak získat podporu a legitimitu pro své snahy.⁶ Samotný charakter chálistánského hnutí způsobil, že ideologie nezískala větší podporu. Ti „druzí“ nepředstavovali jasnou kategorii, verbování nových tváří bylo omezeno a degenerace hnutí na kriminální skupinu urychlila jeho zánik koncem 80. let.

Naxalité

Začátkem roku 2005 prohlásil indický ministerský předseda, že naxalité jsou v současnosti největší hrozbou indické národní bezpečnosti. Jeho výrok přišel před výbuchy v Bombaji v červenci 2006, za kterými stály islamistické skupiny. Naxalitská vzpoura ale stále představuje pro stát vážnou výzvu. Z 55 obvodů v devíti státech rozšířili naxalitští nebo maoističtí rebelové své sítě do asi 200 obvodů v patnácti státech.

Mezi jejich obvyklé způsoby získávání finančních prostředků pro své aktivity patří vydírání, únosy a loupeže. Dvě strany maoistických rebelů CPML–PW a MCC–I⁷ se v roce

5) Viz Ramana B., *Evolution of India's Counter-Terrorism Capabilities*, International Terrorism Monitor Paper no.55, <http://www.saaq.org/%5Cpapers18%5Cpaper1793.html>

6) Pandžábská protiteroristická kampaň byla vedena sikhským úředníkem, generálním ředitelem policie, panem KPS Gillem.

7) CPML–PW: Komunistická strana Indie, Marxisté–Leninisté – Lidová válka (Communist Party of India, Marxist Leninist – Peoples War) MCC–I: Maoistické komunistické centrum – Indie (Maoist Communist Centre – India)

2004 sloučily v jedinou, a to pod jménem Komunistická strana Indie – Maoisté. Od té doby míra násilí narůstá.

Po 11. září získali naxalité chvíli oddechu kvůli zájmu o náboženský terorismus. I nadále budou představovat problém, pokud nebude rozpoznán rozsah naxalitského nebezpečí a nebudou vypracována a implementována přiměřená opatření.

Džihádistický terorismus: Kašmír a další

Islamistický terorismus se koncem 80. let objevil ve státu Džammú a Kašmír. Teroristické skupiny se pokoušely napodobit „úspěch“ afghánských mudžahedínů a několik veteránů z afghánské války začalo působit v údolí Kašmíru. Pákistánská tajná služba a pákistánský stát poskytovaly logistickou a finanční podporu skupinám, jako jsou Lashkar e Toiba (LeT), Harkat ul Mujahideen (HuM), Hizbul Mujahideen (HM), Harkat ul Jihad al Islami (HuJI) a Jaish e Mohammed (JeM).

První informace o džihádistických operacích v Džammú a Kašmíru pocházely od Nadžibullahovy vlády v Afghánistánu a dokonce od Izraele. Indie se ale koncem 80. let soustředila na LTTE na Srí Lance a tato časná varování ignorovala. V devadesátých letech zahájily džihádistické skupiny působící v Kašmíru nelítostnou kampaň proti indickým civilistům a indickému státu.

Po 11. září tyto skupiny šíří džihád do dalších částí Indie – a ti „další“ se stali amorfní kategorií. Islamistické skupiny provedly útoky ve všech velkých indických městech a také proti „měkkým“ cílům. Fedajíni, neboli smrtící varianta sebevražedných atentátníků v indickém kontextu, se objevili koncem 90. let, zejména po kargilské válce mezi Indií a Pákistánem. Upřednostňují boj až do úplného konce před okamžitou explozí – a považují sebevražedné atentáty za neislámské. V poslední době ale byly z údolí Kašmíru hlášeny i sebevražedné atentáty.

Pákistán se na západní hranici usilovně snaží zajmout Talibán a bojovníky al-Káidy, ale východní hranice s Indií zůstává opomíjena. Výcvikové tábory teroristů stále existují a jejich infrastruktura je dosud nedotčena. Jako nový uzel džihádistického terorismu v jižní Asii se také objevil Bangladéš. V poslední době vstupují teroristické skupiny do Indie přes východní hranici a používají Bangladéš jako svoji základnu.

Nespokojenost indických muslimů je džihádistickými skupinami, jako LeT, JeM a HuM, soustavně zneužívána. Al-Káida je ale pro indické muslimy stále ještě vzdáleným příběhem a její přítomnost na indickém území dosud nebyla zaznamenána. Nedochozí k „arabizaci“ teroru a madrasy nejsou v Indii zdrojem radikalizace.

Islamistický terorismus bude pro stát dále představovat vážné nebezpečí a bude ohrožovat sekulární hodnoty země. Místní vášně podnětené intenzivní džihádistickou kampaní by způsobily velkou škodu sociálnímu smíru a vedly by k nepokojům a ztrátám na životech a majetku.

Zkušenost s protiteroristickými opatřeními

Terorismus v Indii vychází z místních příčin a vlivů a je podporován z přeshraničních útočišť v sousedství. Protiteroristické strategie mají za cíl přežití indického státu ve velmi nestabilním regionu a zachování jeho územní integrity, suverenity a sekulárního étosu národa.

Indické protiteroristické strategie využívají národní zdroje v bilaterální a multilaterální spolupráci. Kvůli kmenovým a komunistickým vzpourám v částech nezávislé Indie byla od roku 1947 důležitou součástí zajišťování vnitřní bezpečnosti opatření proti vzbouřencům. Protiteroristická opatření, coby součást politického uvažování, se objevila až s počátky sikhského terorismu na začátku 80. let, kdy byla do praxe uváděna bezpečnostní opatření v letectví, k ochraně osob nebo k ochraně před výbušninami. Od roku 1989 sílí islamistický terorismus, útoky fedajínů a džihádistská ideologie. Od konce devadesátých let také nabývá na síle hrozba maoistického a naxalitského násilí.

Indická odpověď na terorismus a maoistické násilí je mnohohlíčná – zahrnuje kroky vojenské i nevojenské, v podobě hospodářských, sociálních, psychologických, mediálních a diplomatických iniciativ. Podle B. Ramana má protiteroristická politika čtyři aspekty:⁸

- Preventivní - pomocí včasných informací tajných služeb
- Fyzickou bezpečnost proti útokům, když výzvědná služba selže
- Krizové řízení po útoku
- Odstašení skrze právní kroky

Indii chybí komplexní protiteroristická legislativa. Zákony jako TADA⁹ a POTA¹⁰ byly zrušeny kvůli nesouhlasu různých skupin. I během psaní tohoto příspěvku se v Indii odvíjí soudní drama navazující na výbuchy v Bombaji v roce 1993 a postupně se vyhledávají rozsudky.¹¹ Míra odsouzení je v Indii v případech spjatých s terorismem extrémně nízká a teroristé jsou první, kteří prohlašují, že věří v indické soudnictví. Soudní systém musí být odpovědný a v případech týkajících se terorismu musí být zdůrazněna důležitost ochrany svědků a nepřímé důkazy.

8) Viz Raman B., *Evolution of India's Counter-Terrorism Capabilities*, International Terrorism Monitor Paper no.55, <http://www.saaq.org/%5Cpapers18%5Cpaper1793.html>

9) TADA: Terrorist and Disruptive Activities act (Zákon o terorismu a rozvratných činech), který byl zrušen v roce 1995, umožňoval indickým silám zatýkat a držet občany ve vazbě až jeden rok bez formálního obvinění, mimo právní postupy nebo formální soud. Když a pokud se soud konal, jednání byla držena v tajnosti. Obětem nebylo povoleno konfrontovat své žalobce a identita „svědků“ byla utajena.

10) POTA: Prevention of Terrorist Activities act (Zákon o prevenci teroristických činů) byla protiteroristická legislativa, schválená indickým parlamentem v roce 2002. Zákon byl schválen vládou koalici NDA, které dominovala strana Bharatiya Janata. Zákon navazoval na Prevention of Terrorism Ordinance (POTO; Nařízení o prevenci terorismu), které bylo vyhlášeno stejnou vládou v roce 2001, a je ve svých ustanoveních z velké části identický. Zákon byl zrušen v roce 2004 koalici UPA.

11) Rozsudky o výbuchích v Bombaji v roce 1993 jsou vyhlášovány po částech zvláštním soudem TADA. Většina lidí se domnívá, že v případě 93 výbuchů je „opožděná spravedlnost, odepřená spravedlnost“. Trvalo dlouhých 13 let, než byli pachatelé pohnáni ke spravedlnosti, a co je ještě horší, právní viníci jsou stále ještě volní.

Ačkoli se v Indii každý rok odehraje nejvíce teroristických útoků na světě a země nejvíce lidí, nikde v Indii nebylo proti teroristům použito letectvo, dělostřelectvo nebo jiná těžká technika. Disproporční použití síly a vedlejší škody by pouze odcizily obyčejné lidi a poštvaly je proti státu.

Indie má dlouhou historii protiteroristické spolupráce s jinými zeměmi, zejména s Velkou Británií, Kanadou a se Spojenými státy. Tato spolupráce se po 11. září ještě prohloubila. Naposledy byl na setkání během summitu Hnutí nezúčastněných států v Havaně v září 2006 indickým premiérem a pákistánským prezidentem Parvizem Mušarafem schválen projekt společného indicko-pákistánského protiteroristického mechanismu. Společné prohlášení vydané v Havaně zní: „Vůdci se sešli po výbuších v Bombaji. Rozhodně odsoudili všechny teroristické činy a shodli se, že terorismus je metla, proti níž se musí aktivně zasahovat. Rozhodli se vytvořit indicko-pákistánský protiteroristický institucionální mechanismus, který bude hledat a implementovat protiteroristické iniciativy a vyšetřování.“ To je pozitivní iniciativa a pokud bude dobře realizována, posílí mírový proces mezi oběma zeměmi.

Závěr

Islamistický terorismus je pro Indii společně s naxalismem závažnou hrozbou. Domácí a importovaný (copy cat¹²) terorismus se v rámci islamistického terorismu objevil po roce 2001 jako nový trend a džihád se rozšířil do dalších částí Indie. Islamisté záutočili během posledních několika let v Ayodhye, Varánasí, Bangalore, Dillí a v Bombaji. Nová taktika zahrnuje brání rukojmích, útoky na svatyně, masové vraždění a útoky na měkké cíle, jako jsou nákupní centra a příměstské vlaky. Lokální napětí a násilí mají v Indii dlouhou tradici a při zkoumání původních příčin a následků terorismu je nutné je chápat.

Politicky motivovaný terorismus, u kterého jsou cílem politická moc a kontrola území, lze řešit pomocí politického jednání s teroristickými skupinami – Pandžáb a severovýchod země byly podle indických zkušeností úspěchem. Naxalité také několikrát projevíli zájem o jednání se státem a je snaha přivést maoistické rebely zpět do hlavního politického proudu.

Náboženský, a zejména islamistický terorismus, ale bude pro indické zájmy i nadále hrozbou. To, jak bude Indie reagovat na tuto „novověkou hydru“ – bilaterálně a multilaterálně, také určí roli Indie v regionu a na mezinárodní scéně. Houževnatá indická demokracie a indická společnost s bohatým dědictvím tolerance a tradic adaptace na změny budou muset společně terorismu čelit, od ideologických a náborových úrovní, až po krizové řízení po teroristických činech. Terorismus není v Indii pouze otázkou práva a pořádku. Stát i společnost se budou muset této hrozbě postavit společně.

12) Copy cat terrorism (odkroukaný terorismus) se používá jako označení pro jednotlivce nebo skupiny, které nemají zvláštní cíle a požadavky a provádějí teroristické útoky ve své zemi způsobem, který už provedla jiná skupina v zahraničí. Většinou se jedná o státní příslušníky nebo rezidenty země, kde jsou útoky uskutečněny, a kteří nejsou výrazněji dlouhodobě organizováni. Útoky na vlaky v Bombaji jsou příkladem takového „odkroukaného terorismu“, protože útočníci se pravděpodobně inspirovali londýnskými výbuchy z července 2005. (Pozn. překl.)

ZKUŠENOSTI S TERORISMEM A PROTITERORISTICKÁ POLITIKA V TURECKU

Doğu Ergil

Stručný profil autora:

*Doğu Ergil absolvoval s vyznamenáním Ankarskou univerzitu a získal bakalářský titul v oboru sociologie a psychologie. Magisterský titul v oboru sociologie obdržel na Oklahomské Univerzitě a doktorát v oboru rozvojová studia na Univerzitě státu New York. V roce 1975 začal pracovat na Institutu politického chování Fakulty politických věd Ankarské univerzity. V následujících letech se stal profesorem politologie a sociálních věd (1980). Pracoval také jako poradce několika bývalých ministrů vnitra a zahraničí v otázkách usmíření, menšin, terorismu a etnických vztahů. Jako poradce působil i v privátním sektoru. Je jedním ze zakladatelů a současně i prezidentem Centra pro výzkum společenských problémů TOSAM, které podporuje demokracii, pluralismus a právní stát v Turecku. Mezi jeho publikace patří: **Social and Cultural Roots of Violence and Terror** (Turan, 1980), **Secularism in Turkey** (Centre for International Affairs, 1988), **Democratic Culture and Effective Citizenship** (Turan, 2005).*

Z hlediska rozdělení teroristických organizací či hnutí jsou v Turecku důležité dva hlavní typy. Prvním je terorismus motivovaný etnicky, který je možné označit jako kurdský. Viditelným aktérem kurdského terorismu je Strana kurdských pracujících (PKK). Jedná se o ozbrojenou organizaci, jež provádí teroristické útoky především v jihovýchodním Turecku, které je tradičním domovem většiny Kurdů. Před nedávnem rozšířila PKK své aktivity i na městská centra a především na turistická střediska s cílem vtáhnout do tohoto konfliktu cizí vlády. Podle posledních informací zpravodajských služeb se v Turecku pohybuje zhruba 700 kurdských ozbrojenců, kteří se hlásí k PKK, a kolem 2.400 jich je údajně ve výcvikových táborech v severním Iráku. Tito ozbrojenci využívají propustné hornaté hranice mezi Irákem a Tureckem. V Turecku páchají trestné činy a v Iráku mají bezpečné útočiště.

Druhým typem je terorismus motivovaný nábožensky a představují jej dvě hlavní organizace. První z nich je Turecký Hizballáh, který nemá vůbec co do činění s hnutím Hizballáh, které působí v Libanonu a není svou povahou šíitské. Po vojenské porážce PKK v roce 1999 se Hizballáh změnil spíše v organizaci mafiánského typu, jejíž hlavní činností jsou únosy, vydírání a podobné aktivity, a přesunul se do městských center, především do Istanbulu. Jelikož představoval ohrožení veřejného pořádku, netrvalo vládě dlouho, než přistoupila k rázným opatřením. Hizballáh byl zredukován a stal se nedůležitou organizací, která se ovšem snaží opět přeskupit. Vznikl jako kurdské hnutí v malých městech v jihovýchodním Turecku a postupně se posouval na západ. Systém jej proto začal vnímat jako „blízkou a naléhavou“ hrozbu a zničil to, co bylo z této organizace tehdy viditelné.

Pocitem, že Turecko už má to nejhorší za sebou, otřásl dva následné výbuchy bomb v Istanbulu, ke kterým došlo v říjnu 2003. Najednou jsme zjistili, že existuje zcela nová skupina, džihádistická formace, která je volně spojena s al-Káidou, ale netvoří ji příchozí zvenčí. Indoktrinace a ideologie sice byly zahraničního původu, jednalo se ale o domácí (home grown) terorismus. Pachatelé těchto útoků jsou produktem alternativní náboženské výchovy a socializace, která se v Turecku rozmohla především v posledních dvou desetiletích. Tato skupina sama sebe vidí jako součást globální džihádistické sítě. Tato síť má dva hlavní nepřátele: prvním je „blízký nepřítel“, druhým „vzdálený nepřítel“. „Blízkým nepřítelem“ jsou všechny islámské společnosti a sekulární vlády, jež nepodporují stejné hodnoty a ideologii, kterou tato skupina vyznává. „Vzdáleným nepřítelem“ jsou Spojené státy, které dostaly nálepku moderních křižáků, a Izrael, jenž je označován jako sionistický nevěřící. Obě jmenované země jsou přitom považovány za zapřísáhlé nepřátele islámu.

Když byly zveřejněny dokumenty z výslechů 69ti osob, obviněných z účasti na útocích v Istanbulu, nebo z podpory pachatelů, prošel jsem všechna jejich prohlášení a naskytl se mi neznámý obraz. Nebyli to lidé, kteří by měli těžký život, a proto nenáviděli systém, který je vylučoval a potlačoval. Většina z nich měla úplné středoškolské vzdělání a třetina dokonce univerzitní diplom, někteří z nich byli drobní podnikatelé. Obrátili se ale na alternativní víru, která je v porovnání s většinovým proudem islámu pomstychtivá a plná hněvu. Díky alternativní netradiční náboženské socializaci, jež je inspirována wahhábismem a financována Saúdskou Arábií, se v Turecku, stejně jako v jiných částech islámského světa, který trpí díky

své zaostalosti a autoritářskému potlačování individualismu, uchytila a rozvíjí salafistická džihádistická hnutí. Tito lidé se odcizili prostředí, ve kterém byli vychováni. Cítí, že už patří do jiného světa, kde už kategorie národní či domácí nehrají roli.

Co se týče turecké protiteroristické politiky, většina níže uvedených bodů spíše podtrhuje určité rozpory a chyby, kterým je dobré se vyhnout. Z těchto informací si pak každý může vyvodit své závěry o fungování protiteroristické politiky. Mezi problematické oblasti patří:

1. Definice fenoménu terorismu. Terorismus nesmí být definován z pohledu ideologie. Požadavky a křivdy, které pociťují některé skupiny uchylující se k terorismu, mohou být legitimní a rozumné. Nelegitimní je metoda, kterou používají k artikulaci pocitovaných křivd a prosazování svých požadavků, tj. násilí. Násilí redukuje lidský život na krvavý politický vzkaz a postradatelnou substanci, jež je obětována důvodům, které přesahují život – život obětí i život teroristů. S tím nemá Turecko žádný problém. Turecká populace i vláda nahlíží na terorismus skrze prostředky, které užívá, ne skrze racionalitu, která je za tím a která může být oprávněná. V myšlení radikálních skupin cíle (které jsou posvěcené) ospravedlňují prostředky. Tímto způsobem se vyhýbají morálním problémům a vinu svalují na své oběti. Tato morální zkratka (únikové dveře) jim nikdy nesmí být přiznána a povolena, i kdyby ideologie nebo ospravedlnění jednání teroristické skupiny souhlasilo s ideologií státu nebo vládnoucí skupiny. Musíme mít vždy na paměti, že za mnoha násilnými činy se skrývá sociální konflikt, kterému vláda nerozumí nebo jej není schopna identifikovat a přehlíží zdroje těchto pocitovaných křivd.

2. Ozbrojení příslušníci těchto skupin se hází do jednoho pytle s širším okruhem sympatizantů a přívrženců. Tyto skupiny, které mohou dosahovat počtu stovek tisíců či dokonce milionů, by přitom měly být cílem snah úřadů získat je na svou stranu. Pokud je úřady vnímají stejně jako ozbrojené teroristy, tyto skupiny se jim odcizí a jsou pro jejich věc ztraceny. Brzy se začnou s úřady konfrontovat a ty pak zjistí, že bojují s teroristy, ale ne s terorismem. Celkový přístup k boji proti terorismu vyžaduje, aby úřady a vládnoucí elity pochopily širší souvislosti a celkový obraz, aby byly schopné odpovědět na potřeby sympatizantů a rozptýlit pocit křivdy přívrženců těchto skupin. Pak se ozbrojení bojovníci budou jevit spíše jako teroristé než představitelé vyloučených a utiskovaných širších skupin obyvatel.

3. Důležité je také předejít tomu, aby shromažďování zpravodajských informací opomíjelo sociální, kulturní a ekonomické pozadí konfliktu a soustředilo se pouze na bezpečnostní stránku daného jevu. Zpravodajské informace zajišťované operativci v terénu, které mají zahrnovat i postoje a pocity, očekávání a obavy, by tak mohly být výrazně zkresleny. To, co by měla být celistvá civilní snaha nebo vědecká záležitost, je redukováno na jednostranné shromažďování informací. Plný rozsah konfliktu nebo nepokojů proto zůstává nepochopen, jako například v Iráku. Americké vojenské a zpravodajské kruhy nikdy neporozuměly lidským aspektům „iráckého problému“. Analýzy, které se nakonec provádí, se většinou omezují na počítání těl a zakreslování obsazeného území. To je velmi omezený typ úspěchu. Proniknout do teroristické

organizace je velmi těžké. Například teroristé z PKK žijí v jeskyních a těžko přístupných táborech. Infiltrace těchto skupin je téměř nemožná. Radikální náboženské organizace představují v tomto smyslu ještě těžší oříšek, protože začínají již v koránských školách a jejich příslušníci se znají od útlého dětství. Později se stanou členy různých řádů, politicky se organizují a získávají vojenský trénink ve vzdálených táborech, kde se ještě dále radikalizují. Aniž bychom pochopili jejich kulturní a psychologické hodnoty, nemůžeme tyto organizace poznat a eliminovat. Je nutné nasadit jiné přístupy než klasické metody zpravodajských služeb. Jinak můžeme skončit tak, že zabijeme komáry, aniž bychom vysušili bažinu. Proto se protiteroristické snahy nesmí omezit pouze na vojenské nebo policejní metody. Nikdy bychom pak nebyli schopni vidět širší souvislosti – sociální, ekonomické a kulturní pozadí. Měla by vzniknout národní bezpečnostní agentura, která by byla odpovědná za provádění výzkumu postojů a analýzu vědeckých a faktických dat z různých zdrojů, včetně zpravodajských zpráv atd. Jejím úkolem by také bylo koordinovat různé protiteroristické aktivity jednotlivých vládních institucí.

4. Teroristické ozbrojené skupiny se musí odlišit od populace, která je aktivně či pasivně podporuje. Tato část populace se pak musí stát cílovou skupinou. Tato skupina příznivců totiž určitým způsobem legitimizuje jednání teroristů tím, že pozitivně přijímá jejich touhy, požadavky a cíle. Tato vstřícnost je navíc posílena tou největší obětí – životem. Teroristé jsou totiž schopni společnému „cíli“ obětovat svůj život. Tato legitimita poskytuje teroristickým skupinám status „zástupce“, pokud centrální úřady neumožní vznik alternativního vedení, které by prosazovalo nenásilnou agendu, o níž budou úřady ochotny vyjednávat. Zbavit teroristy veřejné podpory jde za hranice pouhé protiteroristické taktiky nebo odpovědi na spáchané násilí. Veřejné očernění či ponižení vůdců jednotlivých komunit může působit proti kulturním zvyklostem, které jsou založeny na respektu ke starším a loajalitě a podřízenosti místním vůdcům jednotlivých komunit. Urážkou vůdce může být ztracena celá komunita. Pokud jsou v průběhu věznění tito lidé mučeni nebo uráženi kvůli své příslušnosti k určité skupině, může být opět ztracena celá komunita, protože úřady jednaly nejen krutě, ale vězněného také diskriminovaly. Přehled jednotlivých opatření se musí pravidelně vyhodnocovat z hlediska jejich efektivity, stejně jako škody, které byly způsobeny špatnou politikou, či jejím chybným uplatňováním. Pokud k tomuto nedochází a nedochází ani k zásadním změnám, vynucování protiteroristické politiky může napáchat více škody než užitku.

5. Další lekcí je, že ozbrojené teroristické skupiny nemohou být nikdy využity k eliminaci jiných extrémistických skupin. Hizballáh se v Turecku zrodil díky frustraci obchodníků a řemeslníků z menších měst na jihovýchodě Turecka. Zvyšování částek, které vymáhala PKK jako „daň revolucionářům“, ničila jejich byznys. Z této frustrace se zrodila alternativní kurdská skupina, která se jim postavila a v průběhu několika let vyhnala PKK z těchto měst (koncem 80. let minulého století). Úřední představitelé se chopili příležitosti. Je jedním z veřejných tajemství turecké politiky, že státní orgány tuto organizaci podporovaly, i když byla v podstatě stejná jako PKK. Za nějaký čas se Hizballáh stal ještě krutějším a vražednějším než

PKK, protože neexistovala žádná omezení jeho činů a žádné morální zábrany. Příslušníci této organizace ospravedlňovali své vražedné akce náboženským a božským posláním. Okřídlené rčení že „nepřítel mého nepřítele je mým přítelem“ je zcela chybné a falešné – „nepřítel mého nepřítele je jeho nepřítel a může se stát i mým budoucím nepřítelem“. Turecko také není jediným příkladem země, která dostala tuto lekci.

6. Držet se v boji proti terorismu mezinárodních právních norem a označovat jej jako porušování lidských práv zbavuje taktiku terorismu legitimacy. Přesto některé vlády, které nasazují hrubou sílu bez podpory „měkkých“ – ekonomických, kulturních a sociálních – poznatků a nástrojů, tento fakt často přehlíží. Použití přísných opatření mohou doprovázet také „mimořádné zákony“, například vyhlášení výjimečného stavu či jiné právní nástroje, jejichž uplatňování může být rozporu s principem právního státu. To, co se oficiálně nazývá terorismem, je uzavřeno v závorce „násilí a protiteroristická opatření“. Právě v této souvislosti dochází k tomu, že legitimní organizace jako stát se uchyluje k nelegitimním způsobům a prostředkům a dokonce vyhledává pomoc nepovolených tajných organizací. Samotná existence těchto ilegálních organizací a jejich excesy vedou k dalšímu odcizování obyvatelstva a oslabují jeho důvěru v stát jako spravedlivou a nestrannou sílu, která je schopná řešit problémy. Stát a všechny jeho složky musí být součástí řešení, ne problému samotného. Pokud v tomto stát zklame, podpoří tak a dále umocní konflikt samotný.

7. Vyšetřovací a soudní složky systému musí pracovat na základě propracované strategie, jak čelit terorismu. Příslušníci či alespoň vedoucí představitelé těchto složek musí mít k dispozici netradiční analýzy, které se v případě změny okolností mohou pružně nahradit. Analytické schopnosti jednotlivých orgánů se musí neustále zlepšovat a analytické jednotky obsazovat jednotlivci, kteří jsou schopni nezávislé analýzy, s volným přístupem k potřebným informacím a zprávám zpravodajských služeb. Často se stává, že policie, armáda, četnictvo a ústřední nebo národní zpravodajské služby pracují samy na sebe a dále nepředávají důležité informace. Institucionální „výlučnost“ často zatemňuje celkový obraz a brání plnému pochopení fenoménu jako terorismus. Pokud existuje institucionální výlučnost, vlády, které proti terorismu bojují, nikdy neuvidí souvislost mezi pašováním, narušováním hranic a jinou trestnou činností a terorismem. Za těchto okolností není také možné vyšetřovat a odhalit spojitost mezi financováním terorismu a organizovaným vyděračstvím (požadování výpalného). Ministerstva financí by měla vytvořit speciální odbor, který by se zaměřil na otázky související s financováním terorismu.

8. Dalším důvodem rozpačitých výsledků vyšetřovacích a soudních složek jsou obavy, že by mohlo dojít k obvinění oficiálních představitelů či institucí. Povinnosti, odpovědnost a pravomoci každého agenta a instituce, která je součástí vyšetřovacích a soudních složek, musí být jasně definovány a zakotveny v zákoně. Oni sami, ale i veřejnost, pak znají rozsah svých pravomocí a je zcela zřejmé, kdy je porušováno právo.

9. V současné době čelíme jinému druhu terorismu, který se staví proti uspořádání dnešního světa a označuje je za nespravedlivé, diskriminační a vyhovující Západu. Pachatelé teroristických útoků jsou za cenu vlastního života ochotni na troskách stávajícího řádu vybudovat řád nový. Jejich akce nemají žádné hranice a žádná omezení, protože je považují za odpověď na krutosti, ponižování a destrukci, kterou představuje Západ. Mentalitou se liší od jiných teroristických skupin a uznávají také odlišné hodnoty, jež jsou nepochopitelné v rámci pozitivistického myšlení, na které jsme zvyklí. V oblasti nábožensky motivovaného terorismu se setkáváme s odchylkami od dosud uplatňovaného náboženského vzdělání. V případě Turecka je tradiční náboženské vzdělání poskytováno a dozorováno Ministerstvem pro náboženské záležitosti. Nese se v duchu sunnitské interpretace islámu (škola Hanefi) a jeho cílem je vychovat zbožné, konzervativní a poslušné jedince, kteří uznávají stávající řád. V posledních dvou desetiletích začala ale do Turecka pronikat jiná, neoficiální náboženská výchova, která je financovaná Saúdskou Arábií a sleduje wahhábistickou salafistickou tradici, jež prosazuje džihádismus (svatou válku ve jménu náboženství). Přívrženci této výchovy považují všechny ostatní části světa a komunity, které nevyznávají tuto tradici nebo které nekontrolují, za tzv. „domov války“. Tato alternativní výchova výrazně ovlivnila zhruba 350 mladých lidí, kteří získali další trénink ve výcvikových táborech al-Káidy v Afghánistánu a bojovali v Čečensku, Bosně, Kašmíru a nyní i v Iráku. Tato náboženská výchova je zcela politická a jejím cílem je změnit svět na muslimský kalifát. Konvertité věří, že jejich komunita je obklopena „blízkými“ a „vzdálenými“ nepřáteli. Blízkými jsou autoritářské vlády muslimských zemí, které jsou zkorumpované a necitelné k potřebám svých obyvatel. Za vzdálené nepřátele jsou pak považovány Spojené státy a Izrael. Globální systém, jenž udržuje kontrolu vzdálených nepřátel jako pánů světa, musí být odstraněn. Pro tyto bojovníky je to otázka života a smrti. Tomuto boji jsou schopni obětovat vše. Agenti džihádu, výcvikové tábory, publikace a finanční transakce musí být neustále monitorovány po celém světě. K tomu je nutná mezinárodní spolupráce.

10. Mezinárodní spolupráce je v oblasti boje proti terorismu absolutní nutností, protože teroristé a jejich činy často překračují hranice jednotlivých zemí. Zatím je ale nedokonalá. Probíhá mezi Spojenými státy a Evropou a také mezi evropskými zeměmi. Horší situace je na Blízkém východě, který překypuje spíše nepřáteli než spojenci. Země, jež mají se svými sousedy nevyřešené vztahy, často podporují či shovívavě přistupují k teroristům, kteří překračují jejich hranice. Terorismus je ale jako meč bez rukojeti. Nakonec pořeže i ruce toho, kdo jej drží. Radikální kurdskou organizaci PKK proti Turecku podporoval jak Írán, tak Irák, Sýrie a Řecko. S výjimkou Řecka mají nyní všechny tyto země problémy se svou kurdskou populací. Netřeba zdůrazňovat, že teď spíše sami potřebují pomoc Turecka při překonávání těchto problémů. Bez takového spolupráce je boj proti terorismu na mezinárodní úrovni velmi obtížný.

HLEDÁNÍ JEHLY V KUPCE SENA: ANALYZOVÁNÍ RIZIKOVÝCH KOMUNIT A SKUPIN OBČANŮ

*Nejvýznamnější zkušenosti z protiteroristické politiky
Izraele a analýza bezpečnostních hrozeb*

Reuven Paz

Stručný profil autora:

*Reuven Paz získal doktorát v oboru historie Blízkého východu na Haifské univerzitě. Pracoval v izraelské Všeobecné bezpečnostní službě (GSS) na pozici vedoucího výzkumného oddělení. Přednášel také historii Blízkého východu na Haifské univerzitě a působil jako akademický ředitel Mezinárodního politického institutu pro boj proti terorismu (The International Policy Institute for Counter-Terrorism, ICT). V současné době se podílí na aktivitách Centra GLORIA, Herzliya, zejména v souvislosti s projektem na výzkum islamistických hnutí (PRISM), který založil a řídí. PRISM vznikl v roce 2002 s cílem kombinovat akademický a terénní výzkum nových trendů na poli radikálního islámu a islamistických hnutí. Mezi jeho publikace patří: **The Anti-Judaism of Radical Islamic Movements** (bude publikováno), **Tangled Web: International Islamist Networking** (The Washington Institute for Near East Policy, 2002) a série studií v rámci projektu PRISM.*

Identifikace nepřítelů

Identifikace nepřítelů v demokratických společnostech prostřednictvím analyzování částí veřejnosti či veřejnosti jako celku, společností a komunit je nyní primární výzvou, před kterou na poli boje proti terorismu Evropa stojí. Až donedávna byly v Evropě jen dvě hlavní teroristické skupiny (irská IRA a baskická ETA), které byly postaveny na etnickém a nacionálním separatismu a které se zaměřovaly na útoky proti lokálním cílům ve svých zemích. Do 80. let minulého století se v Evropě objevily další národní skupiny: především různé frakce Organizace pro osvobození Palestiny, kterým Evropa sloužila jako aréna pro útoky na izraelské a židovské cíle, a dále pak kurdsko-turecká PKK. V této souvislosti hovoříme o útocích na neevropské cíle na evropské půdě: na ambasády a státní činitele USA a Izraele nebo na disidenty z arabských a muslimských zemí. Globální džihád představuje nový druh hrozby – odvolává se a apeluje na rozsáhlé skupiny uvnitř mladé generace v jednotlivých muslimských komunitách.

Výše zmíněné aspekty spolu vytváří problém s jistými „zahraničními“ komunitami, které mohou potenciálně sloužit jako terén pro rekrutování teroristů. Nicméně většina příslušníků těchto komunit není žádným způsobem zapojena do některé z fází terorismu nebo politického násilí.

Přesto se dá říci, že teroristické skupiny vystupují z vnitřku těchto komunit, které zároveň slouží jako „skleník“ chránící před případnými riziky. V těchto komunitách je snadné získat sympatie pro pocit odcizení, podporu některých násilných forem protestu nebo alespoň porozumění pro příčiny násilí, ke kterému se uchylují.

Proces evropské integrace může přinést nárůst napětí mezi nacionalismem evropských zemí a budoucím nacionalismem panevropským. Na tomto základě je možné pozorovat příznaky rostoucí solidarity a vzájemného pocitu bratrství uvnitř celé muslimské populace v Evropě, a tedy příznaky „střetu sjednocovacích procesů“.

Existuje mnoho aspektů, které z této problematiky činí klíčové téma, obzvláště ve světle boje proti džihádistickému a salafistickému terorismu:

- Domácí (evropští) teroristé – druhá, či dokonce třetí generace imigrantů, kteří prochází krizí identity a pocitem sociálního odcizení, kulturními a sociálními obtížemi při vyrovnávání se s modernitou; krize vedení místních komunit, velký vliv místních islamistických vůdců a kleriků, významná role mešit a islámské sociální a pečovatelské infrastruktury, kulturní střet, hledání „štitu“ v důvěrně známé arabské kultuře, nové skupiny mladých hledačů džihádu.
- Vazby na arabské a muslimské domoviny a velký dopad vnitřních záležitostí v arabských zemích či záležitostí celého arabského světa – opozice vůči světským vládám, neúspěch arabského nacionalismu, krize vedení v arabském světě, okupace a povstání v Iráku, izraelsko-palestinský konflikt, zásadní anti-amerikanismus, který sdílí část evropských společností, útlak ze strany arabských vlád.

- Evropský liberalismus, podpora imigrace, strach z „náboženského střetu“ mezi křesťanstvím a islámem, diferenciací světonázorů, vnímání problematiky oddělení státu a náboženství, velká role a odpovědnost náboženských institucí ve společnosti, potenciální konflikt mezi zákony státu (zákony vytvořené člověkem) a islámskými zákony (božími zákony), obavy z populačních trendů v Evropě, v minulosti útlak vůči náboženským a etnickým skupinám, evropští „démoni“ minulosti, přítomnost etnických konfliktů ve východní a západní Evropě, některé z nich otevřené (bývalá Jugoslávie, Baskicko, Severní Irsko) a některé skryté (Belgie, Skotsko a Katalánsko).
- V současnosti nastupující džihádistický terorismus má charakter nadnárodního terorismu a nadnárodních sítí a vazeb; globální džihádistická strategie spočívá ve snaze vyvinout nový druh nábožensko-politického nacionalismu *Ummy* – globálního islámského národa. V této souvislosti muslimové sami sebe vidí jako cíl globálního útoku. Celý svět se pak stává dějištěm odvety. Globální džihád navíc vytváří silný pocit solidarity – na jakýkoli problém, konflikt či hrozbu nějaké muslimské komunitě kdekoli na světě se nahlíží jako na hrozbu celému muslimskému světu. Proto může být džihádistický terorismus v Evropě motivován různými důvody, zdaleka ne pouze evropskými – Irák, Afghánistán, izraelsko-palestinský konflikt. Může být motivován také domnělými útoky na náboženství (zavraždění Thea Van Gogha) nebo muslimskými či islámskými kampaněmi přímo spojenými s Evropou, jako např. dánské karikatury, francouzský šátkový zákon nebo sociálně-etnické nepokoje ve Francii a Belgii, které však přímo nevyústily v nějaký teroristický útok.
- V demokratických a liberálních společnostech není jednoduché vytvořit zákony obsahující opatření, která by umožňovala účinně analyzovat a sledovat komunity, náboženství, charity a jiné rizikové aktivity a seskupení. V Evropě po konci studené války je dokonce velmi obtížné vůbec definovat, co je to podvrtná činnost a jak by se měla potírat.
- Existují některé islámské organizace, veřejná uskupení či muslimské čtvrti, které by mohly představovat hrozbu pro demokratickou společnost. Mohou také snadno vzniknout jiné instituce, zakrývající skutečné aktivity – mešity, studentské instituce, charity, různé typy nevládních organizací, knihkupectví, sociální a pečovatelské instituce, místa setkávání duchovních atd. K tomu nyní dále patří virtuální vliv skrze internet jak s evropskými zdroji, tak hlavně se zdroji v arabských a muslimských zemích. Většina internetových aktivit se zaměřuje na prosazování ideologie globálního džihádu a globální solidarity. Boj proti nebezpečnému užívání internetu je ale v demokratické společnosti dosti problematický.
- Fenomén džihádu je stále pro Západ, a především pak pro Evropu, velkou neznámou. Ideologie džihádu, rozšiřovaná hlavně v arabštině, obsahuje různé způsoby myšlení a hodnoty a rezonuje uvnitř širokých vrstev druhé a třetí generace imigrantů, kteří volí raději cestu izolace od většinové společnosti.

Izraelská analogie muslimským komunitám v Evropě – arabští občané Izraele

Z 6,5 miliónů občanů Izraele je 950.000 izraelských Arabů (což představuje 14,6%). K nim musíme připočítat 250.000 arabských obyvatel východního Jeruzaléma, kteří ovšem nejsou izraelskými občany. Dohromady tak představují 18,4% z celkové populace Izraele. Přibližně 82% z nich jsou muslimové, zbytek jsou Drúzové nebo členové různých křesťanských církví či komunit, kteří nepředstavují větší bezpečnostní riziko než Židé, kteří nejsou součástí většinového náboženského proudu. Navzdory různým tvrzením o diskriminaci, ať už podloženým či nikoli, se izraelští Arabové těší plným občanským právům, tj. zastoupení ve volených izraelských institucích, v nezávislé samosprávě, vzdělávacím systému a nezávislé občanské společnosti. Soustřeďují se ve třech hlavních geografických oblastech, kde v některých částech tvoří většinu a těší se pocitu kulturní a společenské autonomie.

Na druhou stranu jsou izraelští Arabové integrální součástí palestinského a arabského národa, který se nachází v násilném konfliktu s Izraelem, zemí pobytu a státní příslušnosti izraelských Arabů. To je složitá situace, momentálně bez výhledu na změnu k lepšímu v blízké budoucnosti. Arabští občané Izraele se těší svobodě politických aktivit, svobodě projevu a mohou mít vlastní instituce. Zároveň jsou ale vystaveni doktrínám, politice, sdělením a zprávám z arabského světa a od proti-izraelských Palestinců. V Izraeli existuje poměrně velké islámské hnutí, které je politickým, sociálním, náboženským a kulturním dvojčetem hnutí Hamás. Toto islámské hnutí je nedílnou součástí izraelského demokratického politického procesu – má tři zástupce ve stodvacetičlenném izraelském parlamentu a desítky zástupců v obecních zastupitelstvech.

Arabská muslimská komunita v Izraeli patří mezi demograficky nejmladší na světě s průměrným věkem 18,5 roku v porovnání s průměrným věkem izraelských Židů, který je 31,5 roku. V některých komunitách, jmenovitě u Beduínů na jihu Izraele, kteří jsou výhradně muslimy, je průměrný věk třináct let.¹ Mladá populace trpící pocitem odcizení je vždy zdrojem bezpečnostních hrozeb. Demografický vývoj Izraele favorizuje izraelské Araby a při pohledu na celou Palestinu (Izrael a palestinské území), je možné konstatovat, že demograficky jsou na tom lépe Palestinci. V současnosti je v celé Palestině zhruba 5,5 miliónu Židů a zhruba 3,5 miliónů Arabů, ale do dvaceti let by se počet obou komunit mohl vyrovnat. Izraelští Arabové mají často část svých rodin a příbuzných v zahraničí, v palestinské diaspoře, a jsou vystaveni působení hodnot zdůrazňujících „kmenovou loajalitu“, která je silnější než obecná loajalita k národnímu státu, a zvláště pak k Izraeli. Míra kriminality, které se v Izraeli dopouští Arabové, je okolo 24%. Co se týče kriminality mladistvých, ta dosahuje 28,5%. Vzhledem k procentuálnímu zastoupení Arabů na izraelské populaci je tato vysoká míra kriminality dalším významným ukazatelem jejich odcizení od většinové společnosti a státu a je také důkazem existence živné půdy pro politické násilí a terorismus.

1) Stejně jako v Gaze

Mezi izraelskými Araby se rovněž vyskytují separatistické tendence, stejně jako rostoucí vůle po autonomii a touha po politické samosprávě.

Jako další bezpečnostní rizika související s terorismem je třeba zmínit arabský, převážně syrský, státem podporovaný terorismus. Dále se jedná o útoky proti cílům s charakterem „měkkého podbřišku“, tj. izraelští turisté, diplomaté, ambasády a primárně židovské cíle po celém světě jako synagogy, komunitní centra, duchovní, jednotlivci, hřbitovy. Nesmíme zapomenout ani na terorismus (islamistický i národně motivovaný), který má svůj původ na palestinských územích.

Zapojení arabských Izraelců do terorismu

Přes zmíněné skutečnosti je riziko zapojení izraelských Arabů do džihádistického nebo nacionálně motivovaného terorismu relativně nízké. Mezi léty 1948 a 1965² nebyl izraelskými Araby proveden žádný teroristický útok. V několika případech Beduínů z jihu Izraele pomohli palestinským fedajínům, kteří prováděli teroristické útoky přes hranice s Egyptem (včetně Egyptem kontrolované Gazy) a Jordánskem. V Galileji³ také došlo k několika případům špionáže ve prospěch Sýrie, především prostřednictvím pašování přes hranice a využívání rodinných kontaktů. Takové zapojení izraelských Arabů bylo motivováno převážně penězi a rodinnými vazbami, nikoli ideologií. Navíc jejich špionáž byla poměrně primitivní a v zásadě neškodná, neboť izraelští Arabové byli zcela vyloučeni z jakýchkoli funkcí v izraelské bezpečnostní struktuře. Až do roku 1966 byli také pod vojenskou kontrolou a nemohli se zcela volně pohybovat.

V období 1965–1987⁴, a především po červnu 1967, výrazně narostlo zapojení izraelských Arabů do terorismu, sponzorovaného a prováděného různými frakcemi Organizace pro osvobození Palestiny (OOP). V letech 1968–1973 bylo za terorismus odsouzeno a uvězněno zhruba 450 izraelských Arabů. Pouze 40 z nich jednalo samo za sebe, zbytek byl součástí odhalených skupin či buněk, kterých bylo zhruba 70. Všechny tyto skupiny byly založeny, sponzorovány a organizovány coby součást frakcí OOP. Mezi léty 1973 a 1978 se podíl izraelských Arabů na palestinském terorismu výrazně snížil, což bylo dáno vnitřními faktory (viz níže) a také změnou přístupu OOP, a hlavně její největší frakce (Fatáh), k izraelským Arabům. OOP měla za to, že izraelští Arabové mohou účelněji vést politický boj za myšlenku samostatného palestinského státu uvnitř Izraele. Strategií OOP bylo zorganizovat izraelské Araby jako autonomní společenství na sociálně-politické úrovni.

Léta 1978–1980 představují obrat, a to vzhledem k samovolnému ustavení velké islamistické džihádistické skupiny izraelských muslimů⁵, které bylo ovlivněno všeobecným vzestupem islámského fundamentalismu v arabském světě. V roce 1978 došlo k první pouti izraelských

2) 1. Jedna 1965 byla provedena první teroristická operace Fatáhu.

3) Sever Izraele.

4) V roce 1987 začala první intifáda.

5) Tato skupina měla zhruba 75 členů, rozdělených do třech podskupin.

muslimů do Mekky a první z nich také odešli studovat do islámských škol na Západním břehu Jordánu. Ve stejné době se v Gaze a na Západním břehu objevilo palestinské Muslimské bratrstvo, které se ovšem, na rozdíl od OOP, nijak nepodílelo na terorismu⁶.

Od počátku první intifády z prosince 1987 bylo ročně zatčeno v průměru 60 až 70 izraelských Arabů, přestože se jejich celková populace neustále zvětšovala, stejně jako se zvyšoval i podíl mladých na jejich populaci. Také v posledních třech letech byl podíl izraelských muslimů na terorismu nižší. Během této doby se jejich zapojení do terorismu omezovalo především na logistickou podporu jako např. převážení sebevražedných atentátníků, pašování zbraní z palestinského území, ubytování teroristů v bezpečných domech či poskytování informací pro teroristické operace. Došlo pouze ke dvěma případům, kdy izraelští muslimové byli přímými pachateli útoků – členové izraelského islámského hnutí, kteří napadli v roce 1990 izraelské vojáky, a jeden sebevražedný atentátník, 44letý ženatý člen islámského hnutí⁷.

Obecně se dá říci, že zapojení izraelských Arabů do terorismu je spíše slabé. Od roku 1973 se týkalo výhradně muslimů. To je poněkud překvapivé vzhledem k velkému počtu izraelských Arabů, jejich integraci do izraelské společnosti, svobodnému pohybu, dobré znalosti jazyka a kultury a také vzhledem k intenzitě palestinského terorismu proti Izraeli. Je třeba ale zmínit dvě skutečnosti. Zprv je poměrně obtížné hledat malé skupiny či jednotlivce uvnitř široké izraelské společnosti, přestože počet hledaných je poměrně malý. Zaškatulkovat je jako Araby nebo muslimy je pro jejich další analýzu a sledování užitečné, ale v otevřené demokratické společnosti poměrně obtížné. Zadržím, předpoklady pro jejich možné zapojení do terorismu stále přetrvávají – intenzivní proti-izraelská propaganda, které jsou izraelští muslimové vystaveni, podněcování, rodinné vazby, násilné střety s izraelskými pořádkovými silami (např. v říjnu 2000⁸) a neustálý pocit diskriminace, ať už oprávněný, či nikoli.

Na tomto základě můžeme dojít ke dvěma zjištěním, která mohou být užitečnou zkušeností i pro Evropu:

- Nezřetelná a citlivá hranice mezi individuálním nebo organizovaným zločinem a terorismem, kriminální aktivita jako odraz sociálně-politického odcizení od státu a většinové společnosti a sociálně-ekonomické podmínky, které podporují kriminální aktivitu.
- Nezřetelná a citlivá hranice mezi politickou podvratnou činností a terorismem. K podvratné činnosti dochází v „šedé zóně“, a je proto v právním slova smyslu těžko definovatelná. V případě islamismu nemá podvratná činnost pouze podobu veřejného nebo otevřeného podněcování prostřednictvím proslovů, kázání, textů či internetových stránek. Je součástí nebo vyplňuje celek aktivit Da'wah – sociální a pečovatelské charity, mešity, náboženské studijní kruhy a jiné formy organizace a institucí.

6) Izrael také schválil jeho sociální a politickou strukturu.

7) Také jedna izraelská muslimská dívka plánovala sebevražedný útok poté, co se zamilovala do jednoho aktivního člena Fatáhu, ale byla uvězněna ještě před začátkem operace.

8) 12 izraelských občanů a jeden Palestinec byli zabiti policií.

Vnitřní faktory ovlivňující zapojení izraelských Arabů do terorismu

- Komunistická strana Izraele, která se stavěla proti terorismu díky politice Sovětského svazu, jež držela ortodoxní komunistické strany mimo ilegální aktivity. V období mezi léty 1949–1990 se Komunistická strana Izraele stala hlavní politickou silou mezi izraelskými Araby, přestože vždycky byla židovsko-arabskou stranou, a až do poloviny 70. let bylo její vedení složeno výhradně z Židů a Arabů řecko-ortodoxního vyznání. Její cíle byly následující:

1. Legitimace židovského státu Izrael jako součást sovětské politiky.
2. Výhradní zaměření na politický boj v mezích izraelských zákonů.
3. Využívání izraelské demokracie za účelem podpory integrace Arabů v Izraeli, nikoli separatistické tendence a akcentování sociálně-politického boje za rovná práva Arabů a Židů.

Komunistická strana se tedy od roku 1949 zaměřovala na integraci a účast ve všech možných volbách – parlamentních, lokálních, ve volbách v odborových svazech – a na účast v dalších institucích izraelské občanské společnosti s cílem zlepšit postavení Arabů v Izraeli.

- Až do roku 1967 byli izraelští Arabové považováni zbytkem arabského světa za zrádce, kteří zůstali v „židovském státě“, kteří mu nekladli odpor a raději se soustředili na politický boj v rámci Komunistické strany Izraele. Byli totálně odloučeni od arabského světa a většiny palestinské diaspory, kromě hranice s Libanonem a tamějších palestinských uprchlických táborů.
- Od poloviny 70. let začala OOP navazovat oficiální i neoficiální kontakty s izraelskými Araby a židovskými skupinami. První oficiální setkání mezi představiteli OOP a vedením Komunistické strany Izraele se uskutečnilo v roce 1976 v Praze. Toto setkání otevřelo dveře politické a později také finanční podpoře ze strany OOP vůči několika organizacím izraelských Arabů s cílem využít jejich pozice v Izraeli k politickému tlaku. Od té doby byla izraelským Arabům přiřazena ze strany palestinských frakcí vedených OOP-Fatáhem nenásilná úloha, na rozdíl od násilné úlohy jejich bratrů na palestinských územích.
- V roce 1966 byl zrušen vojenský dohled nad Araby v Izraeli, což jim otevřelo cestu k rychlé integraci do většiny sfér izraelské občanské společnosti. Izraelští Arabové, a zvláště muslimové, díky tomu nabývali stále silnějšího přesvědčení, že by mohli hodně ztratit, kdyby vstoupili do násilného konfliktu s izraelskými úřady. Jejich pokračující a stále intenzivnější integrace do izraelské společnosti v 90. letech a dále pokles relativního významu jejich populace (vzhledem k příchodu více než miliónu židů z bývalého Sovětského svazu) měly za následek, že se stále více soustřeďovali na úsilí o dosažení rovnosti v rámci Izraele a jeho zákonů. Nicméně situace Arabů v Izraeli není zdaleka ideální z pohledu obou stran, a to jak na úrovni vztahu společností, tak na úrovni vztahů s úřady. Vzájemná nedůvěra stále přetrvává a bude přetrvávat i během následujících několika desítek let.

Relevantní faktory ovlivňující izraelskou bezpečností politiku

- **Zpravodajské služby** – Efektivita fungování zpravodajských služeb a efektivita získávání informací bezpečnostní službou při analyzování rizikových skupin v rámci menšin či komunit jsou jedním z nejdůležitějších aspektů veřejné bezpečnosti. Již na počátku 50. let Izrael zavedl velmi účinný systém sbírání informací pomocí analýzy cílů a dosaženého stupně nebezpečnosti rizikových skupin v rámci celé „podezřelé populace“. Tato analýza se netýká pouze plánovaných teroristických útoků, ale poskytuje detailní znalost celé populace izraelských Arabů se zaměřením na podvrtné aktivity coby hlavní předvoj terorismu. Vzhledem k velmi nezřetelné hranici mezi terorismem a kriminální činností je klíčové zajistit spolupráci, koordinaci a sdílení informací mezi všemi bezpečnostními orgány – policií, justicí atd.
- **Vzdělávání a všeobecné povědomí** – Na základě své dlouhodobé zkušenosti s terorismem si je izraelská veřejnost, židovská a v zásadě i arabská, plně vědoma možnosti teroristických útoků. Veřejnost je pozorná vůči podezřelým předmětům a je připravena na důkladné bezpečnostní kontroly na veřejných místech. V mnoha případech je židovská část veřejnosti postrašena přítomností arabsky vypadajících či arabsky mluvících lidí. Většina židovských Izraelců dost dobře nerozlišuje mezi izraelskými Araby a Palestinci z palestinských území. V mnoha případech byli podezříváni i Židé s kořeny na Blízkém východě. Všeobecné povědomí a početné bezpečnostní a ochranné mechanismy svým způsobem odstrašují od provádění teroristických operací. Povinná vojenská služba pro všechny Židy a povolení volně nosit zbraně se rovněž ukázaly jako důležitý aspekt bezpečnosti – mnohokrát se tyto skutečnosti projeví jako velmi užitečné, když sami občané byli schopni zabránit útokům a teroristy zneškodnit nebo zadržet.
- **Identifikace** – Z mnoha důvodů, ne pouze bezpečnostních, je náboženské vyznání uvedeno na izraelských průkazech totožnosti.
- Izraelští Arabové jsou ve většině případů vyloučeni ze všech funkcí, které mají co do činění s bezpečností a citlivými záležitostmi. Od roku 1948 se tato skutečnost ale postupně mění díky výraznému nárůstu izraelských Arabů, kteří dosáhli vysokoškolského vzdělání, a také díky poměrně malému počtu izraelských Arabů, kteří se účastnili protizraelské činnosti.
- **Sociální vliv** – Polovina 70. let představovala zvrát ve vztazích mezi izraelskými Araby a izraelským státem a mezi izraelskými Araby a židovskou společností. Především tato doba přinesla počátek sociálně-ekonomického pokroku díky kontaktům s Palestinci na Západním břehu a v Gaze. Je to doba, kdy na politické úrovni u izraelských Arabů docházelo k silné identifikaci s palestinským nacionalismem a kdy se zintenzívnilo jejich zapojení do izraelské politiky v rámci arabských národních stran a zároveň se objevily nevládní organizace izraelských Arabů. Nicméně všechny tyto aktivity ve většině případů vyústily v politickou podvrtnou činnost a protesty v mezích izraelských zákonů. Na sociálně-ekonomické úrovni zesílil svůj boj za rovné postavení coby arabských/pales-

tinských občanů Izraele, přičemž se mezi nimi a Palestinci z palestinských území rozdíl stálo stále zvětšovaly. Během 80. let, zvláště po uzavření dohod z Osla a ustavení Palestinské samosprávy v roce 1994, bylo jasné, že jakékoli řešení izraelsko-palestinského konfliktu nebude zahrnovat izraelské Araby. Izraelské úřady a židovská společnost jim zároveň „umožnily“, aby pokračovali ve svém politicko-sociálním boji v mezích izraelských „pravidel hry“. Ekonomické a do jisté míry i kulturní rozdíly mezi izraelskými Araby a Palestinci se stále zvětšovaly, což postupně přivedlo izraelské Araby k přesvědčení, že by mohli „hodně ztratit“, kdyby se zapojili do politického násilí či terorismu proti Izraeli.

Závěr

Relativní úspěch izraelské protiteroristické politiky, zejména ve vztahu k izraelským Arabům, je dán efektivními prostředky a dobrým fungováním zpravodajských služeb, ale také integrací izraelských Arabů do izraelské společnosti, alespoň co se týče rekrutování teroristů. Je třeba zmínit tři základní body jako připomínku toho, k čemu by mohlo v budoucnu dojít v Evropě: zaprvé, nutnost analyzovat muslimské menšiny (jednotlivce i celé skupiny) s nejvyšší možnou citlivostí a utajením. Evropský případ je mnohem složitější než izraelský, neboť evropské hostitelské země nečelí vojenskému nepřítelství ze strany mateřských zemí svých muslimských komunit. Pro evropské země je tak těžší zavést omezení vůči těmto svým občanům. Nicméně vysoké procento nelegálních imigrantů, především muslimů, v západní Evropě by mohlo ospravedlnit evropské vlády při přijímání takových opatření. Zadruhé, sociálně-politická integrace je základním předpokladem pro redukci rizika domácího terorismu. Zatřetí, povědomí veřejnosti je významnou součástí protiteroristických politik.

OTÁZKY / KOMENTÁŘE A ODPOVĚDI (PANEL II)

- *Podařilo se indické vládě zvládnout sikhský terorismus tak, že se zaměřila na **vedení jejich komunit**? Jedním z velkých problémů v Evropě je, že muslimské komunity nemají vůdce.*
- *Přineslo by vyřešení **izraelsko-arabského konfliktu** konec islamistického terorismu?*
- *Mezinárodní spolupráce a fakt, že sousední státy sponzorovaly v posledních dvaceti letech akce proti **Turecku** – je možné, aby se tento fenomén objevil i ve východní Evropě?*
- *Zaznělo zde, že terorismus není **cíl** sám o sobě, ale globální džihádistický terorismus žádné specifické cíle nedeklaroval. Je obtížné si představit, že tito teroristé dosáhnou svého cíle a teroristické aktivity ustanou.*

Swati Parashar:

V průběhu protiteroristické kampaně vláda používala mnoho sikhských symbolů a policejní **vedení** v podstatě také pocházelo ze sikhské komunity. Kampaň proti terorismu vedl v Pandžábu vrchní policejní ředitel K.P.S. Gill, který je Sikh. V průběhu jakýchkoli komunálních nepokojů indická vláda většinou přistoupí k užití symbolů komunit, které jsou do nepokojů zapojeny, aby vybudovala důvěru mezi lidmi a zchladila vášně. Po útocích na vlaky v Bombaji v červenci 2006 se muslimští představitelé velmi dobře zapojili do krizového řízení. Po sedmi útocích na vlaky přišel další v mešitě a na hřbitově v Malegaon poblíž Bombaje, při kterém zahynulo třináct muslimů. Je zajímavé, že policie začala v místě okamžitě hlídkovat za přítomnosti místního imáma. Ten spolu s policií apeloval na občany, aby se zdrželi dalšího násilí. Když uvážíme stížnosti, že policie v Indii ztrácí důvěru obyvatel, bylo zapojení místního imáma velmi dobrou strategií. Indická policie si musí znovu získat důvěru lidí, a to i tím, že přímo zapojí jednotlivé komunity.

Co se týče terorismu jako prostředku k dosažení určitého cíle, ne cíle sama o sobě, když studujeme globální terorismus a skupiny jako al-Káida, zjistíme, že v počátcích deklarovaly určité konkrétní cíle; v případě al-Káidy například útočit na saúdskoarabskou monarchii. Nicméně tyto skupiny neustále své cíle posouvají a mění. To je velmi typické pro džihádistské organizace. Jakékoli slovo, které končí příponou „-ismus“, jako komunismus, fašismus nebo kapitalismus, odkazuje k určité struktuře, komplexu idejí a systému názorů. Není si ale možné představit teroristický stát, ve kterém vládne totální anarchie, jako cílový produkt. Al-Káida má také jeden konkrétní cíl a tím je vytvoření islámského náboženského kalifátu. Proto je terorismus strategií, dokonce je i taktikou v rámci určité širší strategie. Není to cíl sám o sobě. Chtěla jsem rozlišit mezi cíli a nástroji především kvůli debatě o hnutích za nezávislost a svobodu, které používají terorismus jako taktiku. Když tato hnutí přistoupí k terorismu, jediným teroristickým činem popřou všechny ideály, pro které bojují. Náročným úkolem dneška je delegitimizovat teror jako taktiku a přitom nepřipravit o legitimitu některá hnutí, která vystupují proti cizí okupaci a státnímu útisku.

Reuven Paz:

Předně, je zřejmé, že **izraelsko-arabský konflikt** používá nejen al-Káida, ale i další radikální islamistické skupiny při získávání podpory a při ospravedlňování některých svých činů. Co je řešením izraelsko-arabského konfliktu? Řešením, které je přijímáno v demokratickém světě, je existence dvou států; demokratického palestinského státu, ne státu, který by kontroloval Usáma bin Ládín nebo jiné islamistické skupiny. Cílem je stát kontrolovaný Fatáhem nebo dokonce i Hamásem, který se vyvíjí spíše směrem k národnímu než islamistickému hnutí. V každém případě není Hamás vůbec podobný globálním džihádistským hnutím. Svědčí o tom nejlépe postoj, který zaujímá k Hamásu al-Káida a islámští učenci reprezentující globální džihád. Ti posledních několik let kritizují Hamás z různých důvodů, například za „prodej Palestiny židům“. Tvrdí, že o Palestině nemůže být dosaženo kompromisu – buď chcete v Palestině ustavit skutečný islámský stát, nebo přestaňte bojovat. Dále tvrdí, že džihád, který vede Hamás, není již džihádem pro Alláha, ale džihádem nacionalistické povahy. Za třetí, v průběhu druhé intifády například globální džihádisty velmi zlobilo, že Hamás občas podporoval Jásira Arafátu. Jásir Arafát je pro al-Káidu symbolem despotismu, diktátora a utlačování muslimů, podobně jako Husní Mubarak nebo Sadám Hussajn. Vytvoření dvou moderních států by proto problém džihádistského terorismu nevyřešilo, naopak, mohlo by dojít k nárůstu těchto aktivit. Palestina by se mohla stát dalším cílem na seznamu. Je nutné si uvědomit, že valná většina teroristických útoků míří na muslimy, ne na křesťany, židy nebo Západ. Alžírsko, Irák a Afghánistán to potvrzují.

Jedním z problémů, kterým v souvislosti s džihádistskými skupinami čelíme, je jejich měnící se definice nepřítele. Nepřítelem není pouze Západ, ti takzvaní křižáci, ale také šité a mnozí další. Chudý egyptský dělník, který hledá práci v Iráku a náhodou ji najde u americké firmy, je nyní automaticky považován za nevěřícího. Jako nevěřící bude nejen odstraněn, ale navíc mu bude setnuta hlava. Nepřítelem je každý, kdo nemyslí jako oni.

Nejsem si zcela jistý, že rozumíme tomu, jaké jsou **cíle** al-Káidy, či přinejmenším jejího tvrdého jádra. Konflikty typu Bosna nebo Čečensko pro ně představují příležitost, jak využít lokálního konfliktu k posílení solidarity a přílivu dalších dobrovolníků. Snem bin Ládira je pravděpodobně použití teroru k destabilizaci Saúdské Arábie a vyprovokovat intervenci Spojených států. Okupace Saúdské Arábie by pak podnítila další vlnu solidarity a náboru dobrovolníků, kteří by bojovali za osvobození srdce islámu. Globálním džihádistům chybí politická vize, jak by měl moderní muslimský stát dneška vypadat.

Doğu Ergil:

Írán, Irák, Sýrie a Řecko měly s Tureckem neuzavřené skóre. Írán vždy považoval **Turecko** za svého strategického oponenta, který ovlivňuje Blízký východ, Kavkaz a Střední Asii. Se Sýrií se vedly spory o přeshraniční vody Eufratu a Tigridu. Řecko se vždy cítilo Tureckem ohroženo z mnoha, kromě jiného i historických, důvodů. Tyto země se proto dopustily staré chyby přátelení se s nepřáteli svých nepřátel. Írán se ale nyní sám potýká s kurdskou otázkou, Irák čelí požadavkům na nezávislost Kurdů a to samé se může dít i v Sýrii. Pouze Řecko nemá žádnou kurdskou menšinu, ale hrálo tuto kartu, aby odradilo Turecko od možných válečných akcí. Naštěstí si řecké politické elity uvědomily, že to bylo nebezpečné a neetické, a přestaly podporovat PKK poté, co byl uprchlý vůdce PKK vypátrán na řeckém velvyslanectví v Nairobi a v roce 1999 uvězněn. Po této události se Řecko rozhodlo podporovat vstup Turecka do EU a tento krok vnímá jako vhodnou strategii pro řešení své širší bezpečnostní situace.

Je ale nepravděpodobné, že by k něčemu podobnému došlo mezi některými zeměmi východní Evropy. Ačkoli většina zemí regionu je, nebo se zakrátko stane, členy EU, některé další jsou stále mimo hru díky nedostatku sdílených principů a politických spojení. To ale může v budoucnu přinést mnoho politických problémů, protože ti, kteří zůstanou mimo, mohou hledat své místo v alianci vedené Ruskem. Tato aliance se Západem soutěží v čím dál větší míře. Takže ano, problémy mohou nastat, ale jaké a kdy, to nemohu odhadnout.
